

**EDICIÓN CRÍTICA DEL REGIMEN SANITATIS SALERNITANUM
TRANSMITIDO POR LOS MANUSCRITOS ADD. 12190 Y SLOANE 351 DE
LA BRITISH LIBRARY DE LONDRES**

**CRITICAL EDITION OF THE REGIMEN SANITATIS SALERNITANUM
TRANSMITTED IN THE MANUSCRIPTS ADD. 12190 AND SLOANE 351
OF THE BRITISH LIBRARY IN LONDON**

VIRGINIA DE FRUTOS GONZÁLEZ
vfrutosgonzalez@hotmail.com

Recibido: 24 de junio de 2009

Aceptado: 14 de abril de 2010

RESUMEN

Edición crítica de la versión del poema médico medieval latino titulado *Regimen sanitatis salernitanum* transmitida por los manuscritos Add. 12190 y Sloane 351 de la British Library de Londres. Se analizan también las peculiaridades más destacadas que presenta el texto en estos manuscritos.

ABSTRACT

Critical edition of the medieval medical latin poem *Regimen sanitatis salernitanum* (manuscripts Add. 12190 and Sloane 351, British Library, London). The most distinctive features of these two manuscripts are discussed.

PALABRAS CLAVE: *Regimen sanitatis salernitanum*, poesía latina medieval, manuscrito Add. 12190, manuscrito Sloane 351.

KEY WORDS: *Regimen sanitatis salernitanum*, Latin Medieval Poetry, Manuscripts Add. 12190 and Sloane 351.

SUMARIO: 1. El *Regimen sanitatis salernitanum*. 2. Los manuscritos Add. 12190 y Sloane 351. 3. La edición crítica. 4. Referencias bibliográficas.

1. EL *REGIMEN SANITATIS SALERNITANUM*

El poema médico que nos ocupa es una de las obras más difundidas de la Escuela de Salerno, probablemente obra de conjunto de esta Escuela Médica, y

cuya fecha de composición aproximada es la primera parte de la segunda mitad del siglo XII.

El estudio de la transmisión textual del poema, que llevamos a cabo en un trabajo anterior¹, a través del análisis de ciento ochenta y cuatro testimonios manuscritos localizados de la obra, nos permitió establecer un texto de mil ciento veintinueve versos, distribuidos en doscientos setenta y ocho capítulos, y puso de manifiesto una novedad frente a lo defendido por los estudiosos hasta el momento²: el poema salernitano no es una obra abierta en cuya estructura se han ido incluyendo fácilmente adiciones a lo largo del tiempo, como se ha defendido tradicionalmente, sino que la realidad es precisamente la contraria, ya que, a partir de un *corpus* inicial, se ha producido un proceso de desmembración del que resultan diversas versiones fragmentarias –y, por tanto, más breves– del texto³.

En efecto, se documenta un *corpus* inicial de mil a mil cien versos de extensión –dependiendo de los testimonios –, que aparece documentado desde los testimonios más antiguos de principios del siglo XIV hasta los más recientes de casi principios del siglo XVI. En el siglo XV, ese *corpus* ha sufrido frecuentes disminuciones de contenido que han llevado a la eliminación de algunos capítulos – y versos– como resultado de una copia selectiva: así, un grupo de manuscritos datados este siglo transmite una versión del poema de trescientos versos y en otros testimonios de la misma época la extensión de la obra no llega a los doscientos versos.

Los manuscritos Add. 12190 y Sloane 351 de la British Library de Londres, ambos datados en el siglo XV, no responden, en cambio, a esta tendencia a la fragmentación propia de dicho siglo, puesto que transmiten una versión del *Regimen* cercana a los dos mil quinientos versos de extensión, –concretamente cuentan con dos mil cuatrocientos noventa y cinco versos–⁴, que, además, dista mucho en su estructura y contenido de la versión transmitida por el resto de la tradición textual.

El poema que contienen estos dos testimonios cuenta con mil trescientos sesenta y seis versos más que el texto que ha quedado establecido en la primera edición crítica de la obra, resultado de un análisis pormenorizado de la transmisión

¹ Frutos González (2010).

² A modo de ejemplo, citamos a algunos de ellos: Renzi (1852-1859) IV 599; Pazzini (1967); Visco (1967); Malato-Angrisani (1968); Nicoud (2007) 365-84, en especial 372; Gil-Sotres (1996) 554.

³ Frutos González (2010) 111-115.

⁴ Nótese que estos dos mil cuatrocientos noventa y cinco versos que presenta el texto que hemos fijado junto a los títulos de cada capítulo suman el total de tres mil ciento noventa y una líneas con las que cuenta la versión del *Regimen* que editamos en este trabajo.

textual de la misma⁵. Pese a que este número de versos se aproxima al establecido por S. De Renzi en las dos ediciones que realizó del poema⁶, esto no significa que los manuscritos Add. 12190 y Sloane 351 sean representativos de la transmisión del texto, por las características de la tradición textual anteriormente explicadas. También alejan totalmente el *Regimen sanitatis salernitanum* del texto genuino que se extendió por toda Europa las dos versiones llevadas a cabo por S. De Renzi, la primera de dos mil ciento treinta versos y la segunda de tres mil quinientos veinte, al incluir numerosísimos versos procedentes de otras fuentes⁷.

El texto que presentan estos dos manuscritos también difiere mucho del que transmite el resto de los testimonios del poema en lo que respecta a la organización del contenido, puesto que cuenta con seiscientos ochenta y dos capítulos, frente a los doscientos setenta y ocho que incluye la versión editada en la primera edición crítica de la obra. Además, estos capítulos aparecen englobados en cinco grandes partes –sobre las ‘cosas naturales’, las ‘cosas no naturales’, las ‘cosas contra natura’, los medicamentos y la cura de las enfermedades, respectivamente–, división que no está presente en los restantes manuscritos que transmiten el poema, que se limitan a presentar un capítulo tras otro sin reunirlos en apartados más amplios⁸.

También llama la atención el propio contenido de esta versión del poema, puesto que en algunos casos se distancia completamente de los aspectos tratados en el texto que transmiten la mayoría de los manuscritos. Esto es lo que sucede, por ejemplo, con los capítulos titulados *De dispositione fetus in utero* (ll. 22-27), *De tempore formationis humane* (ll. 28-31), *De mensibus plus ledentibus impregnatas* (ll. 32-41), *De motu humorum in die naturali* (ll. 64-70), *De compositione oculi* (ll. 132-38), *De resumptivis dulcibus* (ll. 291-99), *De potibus resumptivis* (ll. 300-03), *De fructibus resumptivis* (ll. 304-13), *De carnibus resumptivis* (ll. 314-23), *De*

⁵ Frutos González (2010).

⁶ Renzi (1852-1859) I 445-516 y V 1-104. La razón que le lleva a publicar un segundo texto ocho años después de haber presentado el primero es que encuentra nuevos versos y variantes que incorpora en la segunda versión.

⁷ El propio S. De Renzi ha reconocido estas adiciones en múltiples casos: cf. Renzi (1852-1859) V 114-115 y 121-122. En la primera ocasión el autor afirma que algunos de los manuscritos empleados para la edición del texto que se ofrece en este volumen contienen adiciones procedentes de otras obras: el *De viribus herbarum* – conocido como el Pseudo-Macro –, el *Lapidario* de Marbode de Renes, el *De phlebotomia* de Giovanni dell’Aquila o el *Medicinalis Liber* de Benedicto Crispo de Milán, y en el segundo caso reconoce haber incluido en su edición versos que no ha podido identificar como pertenecientes al poema salernitano. Otras afirmaciones semejantes se encuentran en Renzi (1852-1859) V 123, 124, 126-127, 128, 129 y 130.

⁸ Un análisis pormenorizado de la estructura que presenta el poema en el resto de la tradición textual puede consultarse en Frutos González (2010) 31-33.

herbis resumptivis (ll. 324-33), así como con los numerosos versos relativos a los signos del zodiaco, planetas y regiones del cielo, que constituyen prácticamente la mitad de la segunda parte del poema, y con todos los medicamentos compuestos que se incluyen en la cuarta parte. Todos estos versos, además de los que aparecen bajo el título *Alii versus ad idem* u otro semejante, como variante de un capítulo precedente, explican la longitud de esta versión del *Regimen*. No obstante, esta mayor extensión también se debe a que algunos capítulos, transmitidos tanto por estos dos manuscritos como por el resto de la transmisión textual, presentan en este caso mayor cantidad de versos: así, los capítulos relativos a los humores y a la orina.

El prólogo, *incipit* y *explicit* que aparecen en estos dos testimonios difieren de manera considerable de los establecidos en la edición crítica del poema anteriormente mencionada. En ella no hay *incipit*, en el primer verso se menciona al rey de los ingleses como destinatario de la obra y en el *explicit* aparece como compilador Juan de Milán. Los manuscritos Add. 12190 y Sloane 351, en cambio, cuentan con un *incipit* en el que presentan como destinatario de la obra a Carolo, rey de los franceses, y donde se señala como autores al Maestro y a los doctores de Salerno. El primer verso hace referencia de nuevo al rey de los franceses y el *explicit* del manuscrito Sloane 351 menciona, además, otra vez, a Carolo, rey de los franceses, y afirma que los versos son obra de todos los doctores de la Escuela de Salerno.

Por lo que respecta a la identidad del destinatario de la obra, no contamos con ninguna orientación clara al respecto, si bien el *anglorum rex* que aparece de forma claramente mayoritaria en la tradición textual ha sido objeto de diversas identificaciones⁹, mientras que para el *francorum rex* aún no se ha propuesto interpretación alguna, probablemente por el escaso número de testimonios que hacen alusión a él.

En cuanto a la posible autoría del poema, unos manuscritos se lo atribuyen a Juan de Milán¹⁰, otros testimonios hacen referencia a él no como autor sino como compilador y en otros aparece citado junto a todos los maestros del Estudio Salernitano, a los que se hace alusión en calidad de colaboradores, podríamos decir, bajo la dirección de Juan de Milán. Los mss. Add. 12190 y Sloane 351, por su parte, atribuyen la obra, tal como hemos señalado, a la totalidad de los miembros de la Escuela de Salerno. No nos ha de extrañar esta atribución, dado que ya el primer verso reza: *Francorum regi/ Anglorum regi scripsit tota scola Salerni*. Es muy

⁹ Una síntesis de ellas puede consultarse en Frutos González (2010) 42-50.

¹⁰ Es un autor italiano que, al parecer, vivió a finales de la primera parte del siglo XII y en la segunda mitad del mismo, aunque no se conoce ninguna otra noticia de él que nos permita precisar más.

posible que Juan de Milán sea el compilador, que no autor, del poema y que, en consecuencia, no nos encontremos ante un sólo autor, sino ante una obra de conjunto de la Escuela médica de Salerno¹¹.

Todas estas peculiaridades que acabamos de mencionar son posiblemente las que llevan a S. De Renzi a afirmar que el manuscrito Sloane 351 contiene una composición apócrifa de la obra y que la versión es una especie de paráfrasis del *Regimen sanitatis salernitanum*¹². Suscribimos esta afirmación y la hacemos extensiva también al manuscrito Add. 12190.

2. LOS MANUSCRITOS ADD. 12190 Y SLOANE 351

L = London, British Library, ms. Add. 12190¹³.

Este códice, de posible origen francés y datado en el siglo XV, contiene únicamente el poema salernitano, que ocupa los folios 1^r-60^v y está escrito en letra gótica cursiva, bastarda, formada. Tanto ella como la disposición de capítulos es bastante cuidada. Éstos aparecen encabezados por sus títulos correspondientes y, además, ocasionalmente se encuentran diferenciados con el signo de la llave ({} englobando todos los versos pertenecientes a un mismo capítulo.

En nuestra edición señalamos con la letra *L* las lecturas propias de este testimonio.

Posee menor valor crítico que el manuscrito Sloane 351.

S = London, British Library, ms. Sloane 351¹⁴.

El *Regimen sanitatis salernitanum* ocupa en este códice de origen francés los folios 42^r-92^v y data del siglo XV. Se encuentra escrito en letra gótica cursiva bastarda un tanto descuidada. Los distintos capítulos están encabezados por sus títulos correspondientes.

El códice contiene, además del poema que nos ocupa, el *Compendium de re medica* de Ricardo Ángelico, una obra de Alberto Magno titulada *Experimenta physica*, un texto de astrología que aparece bajo el nombre de *Schemata de spaeris duodecim continenta respensiones sedecim ad sedecim quaestiones propositas y*

¹¹ Cf. Musitelli (1967) 24 y Belloni (1958) 603.

¹² Renzi (1852-1859) V 114.

¹³ Para la descripción de este manuscrito y referencias sobre el mismo, cf. www.bl.uk.

¹⁴ Cf. Thorndike-Kibre (1963) 569 y Renzi (1852-1859) V 114, donde pueden encontrarse referencias sobre este testimonio, así como su descripción.

algunos otros textos anónimos, como el titulado *Formula remediorum contra pestilenciam*.

Las variantes de este manuscrito las designamos con la letra *S*.

Se trata del testimonio más fiable desde el punto de vista crítico y, por ello, lo hemos tomado como base en la elaboración de esta edición.

3. LA EDICIÓN CRÍTICA¹

Incipiunt versus medicinales, editi a magistro et doctoribus salernitanis

in Apulia Karolo magno, regi francorum gloriosissimo, quorum opusculum

in quinque partes dividitur. Quorum prima est de rebus homini naturalibus,

secunda est de rebus homini non naturalibus, tertia est de rebus contra hominis

naturam, quarta est de medicinis simplicibus et compositis, quinta est

de curis egritudinum.

Incipit primo prologus

Francorum regi scripsit tota scola Salerni:

in metro pauca mox commemorancia multa

quo phisis regimen statim compendio scitur, 10

cura subest prompta langor qua tollitur eger.

Metra iuvant animas, connectunt plurima paucis,

pristina commemorant: sunt hec tria grata legenti.

Hec bene servando vitam longam tibi mando.

Herbas in terris; cello quot sidera cernis 15

a me tot mille verba salutis habe.

Incipit prima pars versuum salernitanorum de rebus homini naturalibus

Res naturales sunt septem: scilicet aer,

spiritus, humor, opus membrum, complexio, virtus.

Istis annexa dicuntur quatuor ista 20

esse: figura, color, etas, distancia sexus.

De dispositione fetus in utero

Massa rudis primo, post embrio, postea fetus.

Conceptum semen sex primis crede diebus.

Est quasi lac, reliquisque noven fit sanguis, ac inde²⁵

consolidat duodena dies, bis nona deinceps

effigiat tempusque sequens producit in ortum.

De tempore formationis humane

In mare terdena fit lux quaterve decena

vel quadragena, quinta formacio plena.

Effigiem motus duplat, partus triplat illum. 30

De mensibus plus ledentibus impregnatas

Primus, post quartus, post septimus, inde novenus:

quatuor hii menses plus ledunt parturientes.

Primo vexatur cum menstrua retineantur 35

que quia stringuntur a febribus accipiuntur.

Quarto vexari debent quia vivificari

fetum testatur, tunc reperis unde gravatur.

Septimus hiis mensis gravis est quia iam velut ensis

illas inscidit graviter sepe dansque relidit. 40

Ledit illas nonus quo debent ponere ovus.

De tribus humiditatibus, videlicet rore, cambio et glutine

Est prior humiditas irrorans membra, secunda

perdita restaurat, tertia membra ligat.

De humoribus

Quatuor humores humano corpore constant: 45

sanguis cum colera, malencolia quoque fleuma.

Terra melancolicis, aqua flegmaticis, aer sanguineis, colericis ignis².

¹ Para las conjeturas se ha empleado la cursiva y los pasajes corruptos se encuentran señalados mediante la *critica philologi*.

² Algunas de las palabras de este verso aparecen abreviadas en los dos manuscritos para evitar exceder los seis pies del hexámetro. Así los términos *melancolicis*, *flegmaticis*,

De complectionibus humorum

Humidus est sanguis, calet, est vis aeris illi. 50
 Alget humor fleuma: sic illi vis fit aquosa.
 Sicca calet colera: sic est igni similata
 et melencolia friget, siccata quasi terra.

De loco generacionis humorum

Fit stomacho chilus, generatur in epate chimus. 55
 Excoquit humores epar, istos et meliores
 tollere membra facit, quos in vena iacit.

De receptaculis humorum

Pulmo fleuma capit, fel coleramque rapit,
 nigram splen coleram, dicatur sanguis vena. 60

De locis purgandi humores

Sanguis per venas purgatur, fleuma veretro
 fel per sudores, sed malencolia retro.

De motu humorum in die naturali

In partes senas capit humor quilibet horas 65
 et naturalem sic habuere diem.
 Manè tepet sanguis, medio fervore diei
 stat fervens colera que furiosa furit.
 Vespere regna tenet niger humor, postea fleuma
 surgit et hoc medie tempore noctis habet. 70

Alii versus de eadem materia

Humorum motus hoc ordine sit tibi notus:
 a nona noctis donec sit tertia lucis
 est dominans sanguis; inde sequentibus horis
 est vigor in colera, dum lucis nona sit hora; 75
 postea niger humor adest, donec sit tertia post prandium;
 postea fleuma viget, donec sit nona quietis.
 Est iter humoris cuiuslibet sic via solis.

Adhuc alii versus ad idem

A nona noctis sanguis sex estuat horis; 80
 post coleram fleuma per sex; post terrens humor.

De signis hominis sanguinei

Natura pingues isti sunt atque iocantes;
 semper rumores cupiunt audire frequentes.
 Hos Venus et Bachus delectant, fercula, risus 85
 et facit hos hillares et dulcia verba loquentes.
 Omnibus hii studiis habiles sed sunt magis apti;
 qualibet ex causa nec eos leviter movet ira.
 Largus, amans, hillaris ridens rubeique coloris,
 cantans, carnosus satis audax atque benignus. 90

De signis hominis colerici

Est humor colere que convenit impetuosis,
 nam genus hoc hominum cupiet precellere cunctos.
 Hii leviter discunt, multum comedunt, cito crescunt;
 lidem magnanimi sunt, larga, summa petentes. 95
 Hirsutus, fallax, irascens, prodigus, audax,
 astutus, gracilis, siccus croceique coloris.

De signis hominis fleumatici

Fleuma viros modicos tribuit latosque brevesque;
 fleuma facit pingues, sanguis reddit mediocres. 100
 Ocio non studio tradunt, sua corpora sompno.
 Sensus ebes, tardus motus, pigricia, sompnus:
 hic sompnolentus, piger, sputamine multus,
 est ebes sensus, pinguis facies, color albus.

De signis hominis malencolici

Restat adhuc tristis colere substantia nigre,
 que reddit parvos, tristes, perpauca loquentes.
 Hii vigilant, studio nec mens est dedita sompno:
 servant propositum, sibi nil reputant fore tutum. 110
 Invidus et tristis, cupidus dextreque tenacis,
 non expers fraduis, timidus luteique coloris.

De membris homogeniis: consimilibus et simplicibus

Octo consimiles sunt partes: nervus, adeps, os,
 arterie, vene, caro, cartilago cutisque.
 Os, nervus, vena, caro cartilagoque, corda, 115
 pellis et auxungia tibi sunt simplicia membra.

—
sanguineis y colericis se encuentran bajo las formas melan., fleg., sanguis. y coler., respectivamente. A esta misma razón responde la abreviación de otros numerosos términos, que nosotros presentamos sin abreviar para facilitar al lector la comprensión del texto.

De tribus speciebus villorum		De colorum causis	150
Ad se trahunt longi, transversi sunt retinentes, expellunt feces cum sint latitudine villi.		Hii sunt humores qui prestant cuique colores: omnibus in rebus ex fleumate fit color albus, sanguine fit brumus, colera rubia quoque rufus, melancolia fit glaucus et nigrum gignit adusta. Explicit prima pars versuum salernitanorum.	155
De membris ethromogeniis: organis officibus et compositis	120	Incipit secunda pars de rebus non naturalibus	
Officiis anime sunt septem, membra decemque: cor, epar, cerebrum, testes, splen, pulmo, manus, pes, ren, oculi, nares, os, auris, pectora, collum, dorsum, vesica sunt officialia membra.		Aer, esca, quies, replecio, gaudia, sompnus: hec moderata iuvant, immoderata nocent.	
De membris sermentibus	125	De numero signorum celi	160
Venas nutrit epar iecur, intestina, cerebrum; nervos, arterias cor movet atque fovet.		Est Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpio, Architenens, Caper, Amphora, Piscis.	
De numero ossium, dencium et venarum	130	De opposicionibus signorum	
Ossibus ex denis bis centenisque novenis constat homo; denis bis dentibus et duodenis; ex trecentis decies sex quinqueque venis.		Est Aries, Libra; Scorpio, Taurus; Sagittarius, Gemini; Capricornus, Cancer; Leo, Aquarius; Piscis, Virgo ³ .	
De compositione oculi	135	De numero regionum mundi	165
Est intus sclerosus oculorum, tunica prima estque secundina post hanc sequiturque rethina, tunc humor est vitreus, post cristallum venit albus, anterior tunica, ponitur aranea, post hanc est uvea, post cornea pellis apparet, septima tunc sequitur que conniuctiva vocatur.		Quinque tenent celum zone quarum una corusca, semper sole iubens et torrida semper ab igne; in terra totidem plage Tellure primuntur.	
Alii versus de eadem materia	140	De complexionibus signorum	170
Hoc centum spere concludit aranea rethe, uvea, secundina dant albo tegumine bina, cornea, sclerotica vitro sunt vestis amica, hiis extremo datur que conniuctiva vocatur.		Vires signorum concordēs sunt elementis: terra sunt signa Taurus, Virgo, Capricornus; assimilantur agne Cancer, Scorpio, Piscis Libraque, Geminis, Aquarius aera produunt; igni sunt similes Aries, Leo, quod tenet archum.	
De officiis membrorum	145	Ad idem	175
Cor sapit, pulmo loquitur, fel commovet iras, splen ridere facit, cogit amare iecur.		Ignea sunt Aries, Leo cum Sagittario; terrea Taurus, Caper et Virgo; humida Geminis, Libra et Aquarius fervent; Cancer aquatica, Scorpio, Piscis.	
De habitudine corporis		De mobilitate et immobilitate ac mediocritate signorum	180
In summum tendens bonaque quelibet habitudo in summo fallax est metuenda nimis.		Capra, Libra Cancer, Aries mobilia semper; Taurus, Aquarius, Leo, Scorpio stabiliuntur; Virgo, Sagittarius, Gemini comunia Pisces.	

³ En este verso se mencionan los signos del zodiaco por parejas de opuestos, ya que aries se opone a libra en el círculo del zodiaco, escorpio a tauro, sagitario a géminis y así sucesivamente.

De sexu signorum

Masculina calida signa suntque diurna;
feminina frigida existuntque nocturna.

De signis membra respicientibus

Credo quod ignorent medicorum concio bruta 185
cur membris homini sunt bis sex signa tributa:
summa tenet vervex, bos collum, brachia fratres,
Cancer habet pectus, stomachum Leo Virgoque ventrem,
lumbos Libra tenet, draco testes, crura Sagittarius,
Gemina dat capra, pes Pisces, urna⁴ canilla. 190

De quatuor signis cardinalibus

Hec duo solsticia faciunt Cancer et Capricornus,
sed noctes equant Aries et Libra diebus.

De quatuor triplicitatibus signorum

Architenens, Aries, Leo primam triplicitatem 195
efficiunt; Taurus, Capricornus, Virgo secunda
umaque cum Geminis et Libra triplicitas sunt
tercia, sed Cancer, Pisces et Scorpio quarta.

De ordine planetarum

Post †sim† †sum† sequitur, ultima luna datur; 200
Saturnus, Iubiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna.

De qualitatibus planetarum

Iubiter atque Venus boni, Saturnus Marsque maligni,
Sol et Mercurius cum Luna sunt mediocres.

Qui planete quibus membris correspondent 205

Epati vult Iubiter domari, splene Saturnus
felleque Mars; Sol corde, Venus pulmone probatur,
Mercurius diafragmate sic ylloneque Luna.

De complexionibus planetarum

Sol, Mars colericus; Mercurius, Saturnus malencolicus; 210
Venus, Iubiter sanguineus; Luna planeta fleumaticus.

De triplici ortu stellarum

Cosmicus est mane sed vespere cronicus ortus,
elias radiis de subsolaribus exit.

De domibus planetarum 215

Est tibi, Saturne, domus eglocerontis et urne,
inde iovi dona, pissis simul atque chirona;
est Aries Martis et acute Scorpio partis,
Libram cum Tauro Venus ambit purior auro;
optinet Erigon genii Stilbonque, Lathonam; 220
cesserunt Soli, Lune Cancer, Leo Soli.

De exaltacionibus planetarum

Saturnus Libra, Iubiter, *Cancro*, Capricorno;
Mars, Sol Ariete gaudet, Pisce Venus;
Virgine Mercurius letatur Lunaque Tauro. 225

De quatuor temporibus anni

Marcii a medio ver incipit, iunii estas,
autumpnus septembris medio brumaque novembris.

De ventis

Euro, vulturnus, subsolanusque sodales, 230
africus atque nothus austro sunt collaterales
et zepheris chorus, favonius atque sequuntur;
circinus ac aquilo boriam stipare feruntur.

De comodo bone diete

Est pocior meta medicine certa dieta, 235
quam si non curas, fatue regis et male curas.

De consuetudine diete servanda

Omnibus assuetam iubeo servare dietam:
approbo sic esse, nisi sit mutare necesse.
Est Ypocras testis, quoniam sequitur mala pestis. 240
Pauperibus sane sunt esce cotidiane.

De circumstanciis diete

Quale, quid aut quando, quantum, quociens, ubi, quare:
ista notare cibo debet medicus dietando.

De paritate diete 245

Sume cibum modice, modico natura fovetur;
sic corpus refice ne mens humana gravetur.
Si fore vis sanus, sit tibi parca manus.

⁴ Este término designa a acuario, haciendo referencia al ánfora que aparece en la representación de este signo.

Gallina si iuvenis, tener, ordio tritico cocta,
rane liquor pressus ordio triticove
dato galline, hec carnem, sic ossa reformant.

De herbis resumptivis

Lactuca, borago, blea, baucia spinachiaque, 325
atriplex, pepanus, rape, caulium teneritates,
yringi, maris radices et turiones,

palinarum agri cultalia cum margolina
meditullium feni supradictisque commixta, 330
avis cum adipe vel alterius animalis,
recentes capre vel oleo amigdale facte,
tisana, communi abluto rubro vino,
resumunt queque modo phisico propteremata.

De diversio opere cib ex preparacione

Frixa nocent, elixa iuvant, assata cohercent. 335

De pane bono

Panis salsatus, fermentatus, bene coctus,
purus sit sanus; qui non ita, sit tibi vanus.

De crusta panis

Non comedas crustam, coleram quia gignit adustam. 340

De vipa et offa

Bis duo vipa facit: dentes mundat, dat acutum
lumen, confortat, et quod minus est adhabundat.
Quod minus est duplet, quod maius digerit offa.

Alius versus de vipa vini

Tres vini vipe sunt: confortacio mentis, 345
prima lavat dentem, plus altera reddit edentem,
tercia laudatur quia vervus mortificatur⁶.

De oleribus quatuor temporum anum et primo in tempore veris

Omne virens vere tibi dicitur esse salubre: 350
maxime betonica, spinarchia, baucia, radix
lupulus et caules; petrocillo iunge lapaces.

De oleribus in estate

Blitus cum beta, violaria, crisolocanna,
attriplices, malve, lactuce portuque lace. 355

De oleribus in autumpno

Sunt apium, rapa, baucia pastique naca,
anthos, buglossa, cimus boragoque, cicla.

De oleribus hiemalibus

Nastur sub bruma, cerofolia, petrocillina. 360
Neptam, cretanos, cum cepis addito porro.

De fabis

Non comedas fabam, quia concipit ipsa podagram.

De pisis

Pisam laudare decrevimus ac reprobare: 365
pellibus ablatis, est bona pisa satis;
est inflativa cum pellibus atque nociva.

De ciccribus

Ius ciccerum sic ius olerum bonum, substantia prava.

De carnibus porcinis

Est caro porcina sine vino peior ovina. 370
Si tribuis vina, cibus est tunc et medicina.

De carnibus vitulinis

Sunt nutritive multum carnes vituline.

De volatilibus electis

Sunt bona gallina, capo, turdus, sterna, columba, 375
quisquela vel merula, fasianus et ortogemetra,
perdix, frigellus, parex, tremulus, amarellus.

De aucis

Auca petit Bachum mortua, viva lacum. 380

De anate

O fluvialis anas, quanta dulcedine manas!
Si bene vitassem, si frena gule dedissem,
febres quartanas non revocasset anas.

⁶ Nótese que en este capítulo se mencionan cuatro beneficios de las sopas de vino, pese a que en el primer verso se dice que las propiedades de éstas son tres.

De corde	385	De casio	420
Corda suillarum sunt dempcio tristiciarum.		Caseus est frigans, stipans, grossus, quoque durus.	
De epate		Caseus et panis bonus est cibus et bene sanis.	
Cessat laus epatis nisi galline vel anatis.		Si non sunt sani, non iungito casia pani.	
De splene		Ignari medici me dicunt esse nocivum:	
Capre splenicus est mansus sepe salubris.	390	ignorant causam cur nocumenta feram.	425
De renibus		Languenti stomacho casius addit opem.	
Dissuadentur edi nisi renes solius edi.		Casius ante cibum confert, si defluat alvus;	
De intestinis		si constipetur, terminat ille dapes.	
Ilia porcorum bona sunt, mala sunt aliorum,		De nucibus	
iam nisi natorum desuta matre suorum.	395	Sicas avelanas bonas epati fore, sanas.	430
De piscibus electis		Post pisces nuces, post carnes casius assit.	
Si pisses molles sint, magno corpore tolles;		Única nux prodest, nocet altera, tertia mors est.	
si fuerint duri, parvi plus sunt valituri.		Adde piro potum. Nux est medicina veneno.	
Lucius et parca, saxalis et albica, truta,		Nux homini salus est, si sumitur ut medicina;	
cornus, plagicea cum carpa, gabeo, brema.	400	si detur ut cibus, non est salus immo ruina.	435
De anguilla et casio		De piris	
Vocibus anguille nimius obsunt, si comedantur.		Fert nostra pira pirus; sine vino sunt pira virus.	
Casius, anguilla mortis cibus ille vel illa,		Si pira sunt virus, sit maledicta pirus.	
ni tu sepe bibas et rebibendo <i>vivas</i> .		Si coquis, antitodum pira sunt, sed cruda, venenum.	
De ovis	405	Cruda gravant stomachum, relevant pira cocta gravatum.440	
Si sumas ovum, molle sit atque novum.		Post pira, potus; post pomum, vade fecatum.	
Filia presbíteri iubet hoc pro lege teneri:		Prima ieiunanti pira pasto, poma cubanti.	
quod bona sunt ova candida, longa, nova:		De prunis	
hec tibi sit norma; vernalia sunt meliora.		Infrigidant, laxant cedantque sitim tibi pruna.	
Istis usa tribus sunt bonus ova cibus.	410	De cerasis	445
De lacte		Cerasa si comedas, tibi confert munera trina:	
Lac ethicis sanum caprinum, post camelinum		expurgat stomachum, nucleus lapidem tibi tollit,	
ac iumentinum, vaccinum sit et ovinum.		et de carne sua tibi sanguis purior exit.	
Plus nutritivum nunc omnibus est asininum.		De moris	
Si febricit caputve doleat, non est bene sanum.	415	Mora sitim tollunt, recreant cum faucibus uvam.	450
De butiro		De percicis et antepericis	
Lenit, humectat, solvit sine febre butirum.		Percica cum musto vobis damus ordine iusto.	
De cero		De uvis et passulis	
Inscindit, lavat, penetrat, mundat quoque cerum.		Sumere: sic mos est, nucibus sociando racemos.	
		Passa nocet spleni, tussi valet et bona reni.	455
		De ficibus	
		Scrofa, tumor, glandes, ficus cataplasmate cedit,	

iunge papaver ei: confrica foras trahit ossa.

Pediculos Veneremque facit, tussim quoque cedat.

De granatis 460

Sudorem profert granatum, lenit et alget.

Psidia granati cortex, balaustia flos est.

De mespilis

Multiplicant mictum, ventrem dant mespila strictum.

De castanea cito et glande 465

Ante cibum stringunt, post glans castanea solvunt.

De salsamentis et meripsiis

Vas condimenti preponi debet edenti.

Salvia, sal, vinum, piper, allia et petrocillum,

que si sumantur et aceto conficiantur:

ex hiis fit salsa; non sit commixtio falsa.

De sale

Sal virus movet, non sapidum quoque saporat,

nam sapit esca male que datur absque sale.

De cibariis salsis 475

Urunt persalsa visum quoque sperma minorant

et generant scabiem, pruriturum sicque vigorant.

De certis cibis non utendis

Percica, poma, pira, lac, casius et caro salsa

et caro cervina, leporina, bovina, caprina:

hec malencolica sunt infirmis inimica.

De rebus usitatis accelerantibus mortem

Semen, fructus olus, pecudes, lac, ales et ovum.

Deficiens fructus autumpni funera prestant.

De vino bono 485

Omnis homo primum preponit nobile vinum.

Optima proba vina odore, sapore, colore.

Si bona vina cupis, hec quinque probantur in illis:

forcia, formosa, fragancia, frigida, frisca.

De nocumento vini rubii nimium sumpti 490

Si vinum rubium nimium quandoque bibatur,

ventrem constipat, vox limpida turbificatur.

De vino albo dulci

Sunt nutritiva plus dulcia, candida vina.

De comoditate vini 495

Vinum subtile facit in sene cor iuvenile,

sed vinum vile facit iuvenile senile.

Dat vinum purum tibi ter tria commoda: primum

vires multiplicat et viscera plena relaxat,

confortat stomachum, cerebrum, cor dat tibi letum, 500

efficit audacem sudorem, provocat, aptat

ingenium, tali luxus congaudet amico.

Sit mensura comes ne violentur opes.

De musto

Provocat urinam mustum solvitque inflat. 505

Infrigidat modicum, sed plus desiccatur acetum⁷.

De aceto

Infrigidat, macerat, melancoliam dat, sperma minorat,

siccatur et infestat nervos, subtilia siccatur.

In terram fusum, si spumat, cedat in usum 510

gestans completum cumulum bonitatis acetum.

De servisia

Grossos humores nutrit et servisia vires

prestat et augmentat carnem generatque cruorem,

provocat humorem, ventrem mollit simul inflat. 15

De herbis ponendis in potu

Salgia cum ruta faciunt tua pocula tuta.

Adde rose florem minuitque potentis amorem.

De modo potandi

Ut digestiva tibi primula sint bene vina. 520

Inter prandendum sit sepe parumque bibendum:

sepe bibendo parum laxat pondus epularum.

De locione manuum post cibum

Si fore vis sanus, ablue sepe manus;

locio post mensam tibi confert munera bina: 525

mundificat plamas et lumina reddit acuta.

—

⁷ Un error de transmisión parece explicar que este verso se encuentre en el capítulo *De musto* y no en el siguiente, titulado *De aceto*.

De sompno et vigilia

Sompnus nocturnus et tercius est bonus usus,
sed nil dormire frenesim notat atque dolores.
Sompnus conveniens nocturnus extat in horis, 530
sed, si mane, valet et nil dormire furoris
est, mortis signum, frenesis quoque sive doloris.

De effectu sompni

Dirigit, impinguat ventrem calidumque vigorat,
hinc mens clarescit, temperat visum, requiescit, 535
vires confortat, dissolvit, digerit escas,
appetit et gaudet, preservat, digerit, ardet,
sanat, sanctificat vel dicit surgere mane.

De usu sompni meridiani

Aut brevis aut nullus sit sompnus meridianus. 540

In quibus mensibus sumendus sit sompnus meridianus

Mensibus in quibus r, post prandia sit sopor eger,
in quibus r non est, sompnus post prandia prodest.

De nocumentis generatis per sompnum meridianum

Febris, pigricies, capitis dolor atque catarrus: 545
omnia proveniunt ex sompno meridiano.

De expositione trium digestionum

Vis digestiva se purgat prima fecando,
altera mingendo, tertia sedimen tribuendo.

De nocumentis generatis per ventum retentum 550

Quatuor ex vento generantur ventre retento.
Spasmus, idrops, colica, vertigo: quatuor ista.

De balneo et eius speciebus

Sunt universale tibi balnea particulare.
Dulcia, salsa, frigida, sicca, pinguis, macra 555
est solumtiva, fit pirea flumen et aura.

De effectu balnei

Digerit et flatum removens educit humores,
post crism mitigat, aperit corpusque suave
reddit, sompniferat, spasmus thetanum quoque tollit. 560

De balneandis

Ista poros reserant tiscicis et corpora rorant,
materia cocta triceaque tetracea curant;

frigida si noceant tibi, balnea dantque iuvamen.

De non balneandis 565

Debile, plectoricum, rigor, apostemaque reupma,
materie crudor deforis, languida virtus
et quibus hec insunt vitare balnea debent.

De coitu et eius malicia

Infrigidat, siccat coitus mox immoderate, 570
abbreviat vitam rorem tollendo suavem;
luxus, corpus, opes, animam, vim, lumina, voces
destruit, adnichilat, necat, eripit, orbat, acerbat.

De requisitis in coitu

In coitu tria sunt: calor excoquit, humor habundans, 575
spiritus impellit et sic coitus tria querit.

De causis passionum mentis

Tristis et angustus, timidus spiritus calet intus,
irascens, gaudens contra dolor intus et extra.

De excessive siccativis vitandis 580

Debilitant, siccant corpus potus nimius, haustus
atque cibus modicus et salsa cibaria frixa.
Ante cibum sompnus, studium, vinum, veteratum
et labor assiduus et sol et fervidus estus, 585
fleubothomia frequens, motus, immoderata libido,
cura gravis, sudor nimius quoque longi dolores

De regimine carentis medico

Si tibi deficient medici, medici tibi fiant
hec tria: mens leta, labor, moderata dieta.

De regimine universale observando 590

Si vis incolumen, si vis te reddere sanum,
curas tolle graves, irasci crede prophanum.
Parce mero, cenato parum, non sit tibi vanum
surgere post epulas, sompnus fuge meridianum.
Non minctum retine, ventrem non coge nec anum. 595
Hec tibi servando vitam longam tibi mando.
Explicit secunda pars versuum salernitanorum.

Incipit tertia pars, videlicet de rebus contra naturam

Sunt contra morbus, morbi sinthomata, causa,
leditur ex quibus nature virtus et actus. 600

De generibus morborum

Tres sunt, non plures, in nostro corpore morbi:
 morbus consimilis, communis et officialis.
 Morbum consimilem causat compleccio prava;
 si caret officio, morbum creat officialem; 605
 morbus communis fit cum peccatur utroque.

De humoralibus causis morborum

Viscosus, grossus, multus, subtilis, aquosus,
 frigidus ac calidus, mordax, putridus, venenosus
 humorum species sunt et morbos generantes. 610

De causis morborum calidorum

Quinque modis morbi sunt: de caumate primus,
 corporis ac anime commocio magna secundus
 et calor est solis, set tercius est cibus acris,
 quartus adest intra cum sit via largave stricta, 615
 quintus, ut in putridis humoribus, ex febre factus.

De eadem materia alii versus

Sunt cause morbi calidi commocio fortis,
 sol, porus clausus, cibus acer, putridus humor.

De causis frigidi morbi

Frigidus, frigida res multusque cibusque parvus
 humor, frigesces, labor ingens, porus apertus
 et requies cause sunt morbi frigidioris. 620

De causis humidi morbi

Balnea, multa quies, cibus humidus, largior, haustus
 sumptorumque sequens humida sunt semina morbi. 625

De causis siccis morbi

Venenum siccusque cibus quoque potus
 continuusque labor sunt siccis semina morbi.

De temporibus morborum

Quolibet in morbo salubres quatuor hore:
 prima cogit, reliqua cremenentum, tertia purgat,
 preparat humores, educit quarta nocivos. 630

De morbis contagiosis

Febris acuta, ptisis, scabies, pedicon, sacer ignis,
 antrax, lippa, lepra, frenesis, fluxus quoque reuma,
 obtalmus, tinea, pestis contagia prestant. 635

De morbis hereditariis

Morphea cum lepra, tinea ptisique, podagra:
 ista et in senibus cum calculo hereditantur. 640

De generibus februm

Est febris, est effimera vel ethica vel acuta putredo.
 Putrida corrumpit humores, spiritus ardet
 effimeram, retinet solida membra ptisis.

De substantiis februm

Spiritus effimeram, solidum tenet ethica membrum,
 putrida febris habet species humoribus aptas,
 sanguis agit sinochum, sed fel cum sanguine causon. 645

De causis effimere

Ire, tristicie, calor, algor, balnea sicca,
 fervor et esca, labor, vigilia, reuma, bubo. 650

De speciebus februm putridarum

Continuat cordi causon, fel sanguine mixtum.
 Est sinochus facta putrefacto sanguine febris;
 sinocha de multo, sed sinochus ex putrefacto. 655
 Colera dat febrem cui dat lux tertia nomen.
 Fleuma facit febrem que cotidiana vocatur.
 De melencolia fit tibi tetrachea.

De causis februm putridarum

Triplex causa febris: generat custodit et auget
 ut putredo, pori constrictio, mala dieta. 660
 Humor namque spissus liquidusque, coherens
 egressusque pravique chimi, strictura pororum
 sunt cause quare nascatur putrida febris.

De causis opilacionis

Opilant grossum, viscosum denique multum. 665

De febribus sanguineis

Sanguis producit multas febres peracutas:
 sinocha de multo, sed sinochus de putrefacto.
 est augmasticus, epammasticus omothenusque, 670
 causonides sinochides et pestis acuta.

De emitricis

Parvus emitricus in venis fleuma recondit,
 exterius coleram; medius convertitur; illi
 pessimus humor inest, maior fel coquit extra. 675

Omnes emitriceos solus Christus sanat illos.

De diferencia inter epiolam et lipariam

Semper in epiola frigescent exteriora,
interiora calent; pugnat liparia contra.

De speciebus ethice

Sunt species ethice tres prima secundaque, trina:
prima curanda, secunda raro, sed tertia numquam.

De tipis februm putridarum

Est triplex tipus rigor, horripilacio, frigus:
frigus fleuma facit, rigor est dum colera pungit.
Terna riget, cotidiana friget, tetracheus horret.

De duracione peraccisinorum februm interpolata

Hiis octodenis torquet, sex cessat cotidiana;
terna tenet bis sex, sed pausat ter duodena,
sed qualis affligit quartanaque dupla quiescit.

De morbis curandis per febres

In spasmo febris veniens est causa salubris,
utilis artetice, si sit cum fregiditate.
Si sint ventose, fugat yliacam colicamque
peralismi que novam bene curat et ebrietatem,
nec minus, ut fatur, apoplecticus inde iuvatur.

De signis generalibus morborum demonstratis

Monstrat opus lesum, tumor egestum, dolor egrum,
durum quale color, compositio, sapor, odor.
Hec dolor et partis accio lesa docet.

De quindecim dolorum speciebus

Comprimit, extendit et pungit pruritus et asper
perforat et laxat, contundit, frangit acusque
mordicat et pulsat, stupescit, gravat atque fatigat,
infigit, pungit, extendit, aggravat, errat
sanguineus, croceus, ycor, niger humor et aura.

De signis febris peracute

Ardor continuus, sitis ingens, mens aliena,
defectus sompni, stupor, augmentacio febris
atque color varius morbum signat fore fortem.

De sinthomatibus quatuor humorum et primo sanguinis

Si purus peccat in multitudine sanguis,

pulsus adest levis, mollis spissusque, citatus;
vasa tument, facies oculique tumendo rubescunt
et partem cruciat capitis dolor anteriorem;

fastidium paciens rubiorum sompnia cernit;
dulcor adest sputi, sitit, acria, dulcia vitat.

Tamquam fessa viave labore dolentque calentque

membra, magis solito sinocha quicumque laborat.

A nona noctis sex sanguis estuat horis.

Hunc facit excessum ver et completio verna

et veri simul etas simulque dieta.

Si corrumpatur, corruptus non minuatur:

pleuresis aut sinochis, emorois et hinc generatur,

pustula lata rubens, simul vel morphea, flegmon.

Achites si sit diuturna, replecio talis.

De sinthomatibus colere

Granantis colere motus hec signa sequitur:

pulsus acutus adest, durus veloxque, calensque.

Nausea fit, morsus cordis, languescit et oris,

aret, amarescit, sitit os, acies tenebrescit;

dampnatur sompnus, incendia visio fingit,

pulsatur capitis pars dextra, buccinat auris.

Dum lucis medius librat sol igneus, horas

†regna† movet quem lux ternaria suscitatur humorem.

Pruritus, scabies, ictericia, ptisis, epatis ardor,

morphea, siccus ydrops, febris ternaria, causon,

sanguinei fluxus ventris, erisipila fervens,

cancreos atque lupus ex hoc humore creantur.

Temporis, estatis moris, regionis et esce.

Consule nature, potes hinc prudencior esse.

De sinthomatibus fleumatis

Fleuma supergradiens proprias in corpore leges,

artus suspendit laterum stomachique *lacrimam*

distendit, replet, torquet vexatque procellis,

irritat et minuit nativi iura calor.

Inspidum reddit gustum plenumque saliva:

de salso salsus, de dulci fleumate dulcis,

fiet acetosus simili de fleumate gustus.

Pulsus adest tardus et rarus, mollis et inanis;

sensus ebes, motus tardus, pigricia, sompnus

atque sopitimus dolor occipitis committatur.

Humor fleumaticus nocturnis estuat horis;

pretendit fallax fantasmata sompnus aquosa.

Spasmus, ydrops, pedicon, nervorum passio, lethe

excubat in foribus et dampna parat paciendi.

Mollis yemps, senium, regio conformis et esca,
longa quies tali dominantur suspicione.

De sinthomatibus melancolie

Si premat exuberans naturam terens humor, 760
pulsus fit tardus, furus ac rarus et inanis,

livescit facies, oculus, digestio cum qua
hic chimus emergit; assunt macilencia, torpor,
anxietas iniusta, vigil brevitassque quietis,
solicitudo, timor, nigrorum visio, terror 765
et quot sunt tales tot prave suspiciones.

Acer et est ructus sapor et sputaminis idem;
ventosam generat digestio prava procellam,
insultus cuius scotasin facit et scotomiam, 770
inde gravem sentit capitis pars leva dolorem
levaque precipue tinnit vel sibulat auris.

Hinc venter rugit, precordia tensa queruntur
nec manet in causa tali splen absque querela.
Dena peroxisimum quarte movet hora diei.
Synthesis, hinc cancer, emorois aut yposarcha, 775
mania, quartanus rigor aut elephantica pestis,
hinc pars maioris, hinc mortificacio partis.

De signis timorosis in acuta

Intensus sudor, vomitus, fex, ignea sanguis,
limositas dentes tingens urinaque cruda, 780
senicia morbi monstrat mingitque timorem.

De signis pronosticis bonis in acuta

Vis, levitas, species, mens, sompnus, spiritus, ictus:
ista videnda prius, post hec decoccio, fluxus,
mens, sapor, affectus, bona respiracio, virtus. 785

De signis mortalibus in acuta

Virtus pulmonis, cordis, stomachi cadet, heret,
anxius insanit sudatque cruore fluente
absque crisi riget et febris auget et absens. 790
Est sitis, os que sonat plorat, decoccio cessat;

livor in extremis apparet fronte citrina.
Est urina minor, egestio cruda liquescit,
cercius est signum contraccio testiculorum
aut si retrahitur in ventrem virga virilis: 795
hec sunt signa quibus inspectio mortis habetur.

Alia signa ad idem

Hiis signis moriens certis cognoscitur eger:

fronte rubet primo, pedibus frigescit ab ymo;
inde supercilium deponit sine propinquo;
sponte sua plorans mortis denunciat horam; 800
decidit et mentum lenus minuatur ocellus;

defluit et venter, nasus summo tenus alget;
alte venit pulsus decurrens propete cursu;
excubias iuvenis patitur si nocte dieque
sique senex dormit, designat morte, resolvit. 805

Alii versus ad idem

Prima tibi facies occurit, primo notetur:
in se signa gerit quibus egrī crisis habetur.
Lumina si lateant vel sint subfusa rubore,
signa gerunt mortis nimis distincta colore. 810

Livida si fuerint vel sint fugiencia lumen,
hec tibi designant venture mortis acumen.
Auris pulpa riget, frons arida, tempora plana,
naris acuta, labor in motu, sompnia vana, 815
discita, singultus spasmus, adustio lingue,
pulsus iners, virge contractio, livor in ungue,
algor, in extremis calor et sitis interiorum:
hiis visis, abeas curamque geras aliorum.

De crisi

Materiam morbi purgat debita regione 820
absque dieta die crisis decoccio morbi.

De signis creticis

Sanguis et urina ventrisque solucio, sputum,
sudor, apostema, vomitus sunt cretica signa.

De sudore laudabili et illaudabili 825

Sudor laudetur crisis, quo liber habetur;
sic universalis bonus est et particularis,
vel si sit capite vel collo desuper assit,
ipse loco morbi malus est, si sincopis assit.
Vitam detexit, si sudor frigidus exit. 830

Alii versus ad idem

Sudores cretici confortant sic venientes,
sed sinthomatici sunt semper dampnificantes:
mortem si frigidus in acuta sinificabit;
si sit eger, validus morbus tunc cronicabit; 835
si sit totalis, melior quam particularis;
cocti procedens nobis distingit utrumque.

De signis multi et pauci sudoris

Multam materiam multus sudor notat egrī
aut fluidam, sed in hoc naturam fortificatam. 840
Paucus contrarium, set et hanc alibi vacuatam.

De signis sudoris calidi et frigidi

Fervorem calidus notat aut morbum diuturnum
et frigidus in lenta, parcens, dubius in acuta. 845
Sudor habet magis calidis humoribus ortum.

De signis sudoris fetendi

Humores fetidus corruptos signat ubique.

De subduccionibus et primo de tempore et quantitate eiusdem

Si stercus passim nimius aut maius racione
tempore non solito si fit, depravat utrumque. 850

De subduccione crassa et viscosa

Crassum vel pingue, viscosum membra resolvit.

De subduccione spumosa

Ventum spumosum, lumbricos, caumata signat.

De subcitrina et alba subduccione

Est subcitrinum laudabile; fleuma dat album. 855

De viridi et nigra subduccione

Si livens, viride, nigrum, de morte figurat.

De nigra egestionem seu subduccione

Respice mens pigra qualis sit egestio nigra;
si veniat, per se mortem protendit, adurit. 860

De subduccione ventosa

Ventus absque sono signat meliora sonoro;
pessimus inclusus nisi claustris sponte sit usus;
bumbus non sponte frenesim notat atque dolores. 865

De signis diversorum colorum egestionis

Optima citrina est egestio, pessima livens,
vel nigra vel viridis mala, sanguinis similia multum
pleureticis multa consumptis nuncia mortis.

De urinis et modis colligendi et videndi eas

Quisquis urinas verissime noscere curas, 870

ut curare queas carmina nostra legas,
quicquid enim scribam, probat ars et opus medicine
estque michi testis doctorum dogma Salemi.
Prodeant in medium nec sint abscondita mecum,
fiat commune quod fuit ante meum: 875
in vitro mane totalem collige sane;
non transmutetur, radiet sol quando videtur;
dum quis prospiceat, iterato non calefiat.
Tu quoque cuncta vide nec profer verba repente.

De quatuor considerandis in urina 880

Turbida vel clara, substantia spissa vel ampla,
pauca, color et odor que sunt contenta notentur:
dant contenta fidem, fallit color et liquor idem.

De substantia urine et aliorum liquorum similiter

Verax urina distans tenuis, prope spissa; 885
falax econtra medicus consideret ista:
de prope spissa magis hominis minctura videtur;
non liquor est alius cui talis regula detur.

De causis substancie et coloris

Ut reor, urinis calor extat causa ruboris, 890
frigiditas albi et humor grossicie;
subtile, siccum geminando qualia rursum.

De significatis per substanciam urine

Crudorem valde tenuis dat spissaque valde.

De significacione urine tenuis 895

Crudos humores et fleumaticos docet esse,
inde duricies tenuem facit esse liquorem.

De comacione urine

Si tenuis tenuet minctura, digestio non est; 900
si tenuis spisset, aliquis set mala fiet;
si spissa spisset, minus est mala quam relique sunt;
si spissa tenuet, reliquis tunc prevalet illa.

De urinis sani et lapsi

Est in eis tantum moderacio quatuor horum, 905
parte quidem nulla subcumbit ypostasis ulla,
coctio si superat eciam, tunc parvula fiat;
que si nigra paret, iam coccio tertia languet,
unde venenosus infertur cura salutis,
ut cum lauriolis et squillis et tytimallis.

De urina virginis et corrupte	910	sed sanative nil tale videntur habere.
Virginis urina diaphona sit, immaculata, turbida; spermatica tibi sunt contraria signa.		
De urina mulieris pregnantis		De significatis per colorem urine
Pregnantis primo vel trino menseque bino clara fit ac album sedimen nebuleque minute; a quarto, fetu vivo, serena videtur.	915	Crudificat color albus, glaucus, lacteus caroposque; pallidus incipiunt, subpallidus, subtilis mediatque; citrinus cum subrufo, rufo quoque complent, subrubius, rubius, rubicundus, subrubicundus. Excedunt innopos, kyanos; viridis, niger urunt. Hii duo mortificant: lividus atque niger.
In muliere patens atomosa solucio, pinguis, inferius residens tamidiꝝ quasi locio, si post exiguum tempus fiat simul ipsa globata, si sunt subrubei partes formeque rotunde, monstrant quod mas sit conceptus; si magis albe cum forma plana quod femina concipiatur.	920	De causis ruboris urine
		960
De causa paucitatis urine		Urinam tingunt febris, paucus cibus, estus, cura brevis, sompnus, ira, dieta, labor.
Urinam minuunt parvus cibus et labor ingens, transitus angustus, loca pungens humor acutus, vesice torpor, ebes quasi mortificate.	925	De signis urine rubie, clare superius et spisse inferius et econtra
De viginti coloribus urinarum		Omnis ubique liquor vel rubius vel <i>subrubicundus</i> et spissus, si post in summo clarificetur. Ut turbor spissus residuescat, signa dat apta quod fervor turbans humores iam requiescit; si spissus maneat, turbatus vel mage spissus fiat et inferius; si clarior et tenuetur, mortifer est raptum quia monstrat materie commune, mania vel frenesis vel litargia sequetur.
Sicut aque pure color est qui dicit albus, lacteus ut seri, glaucus lucens quasi cornu et caropos similis velleri vult esse cameli; pallidus est carnis quasi succus non bene coctus; quicquid parum minus est coctus subpallidus est, et citrinus citro subcitrinusque vocatur, et summe ponitur rufus; bene convenit auro subrufus claro, rubius est velud orientis forma, croci velud ortensis tibi subrubius sit, ut sanguis purus rubicundus, sicut aquosus subrubicundus et est inopos nigrum quasi vinum. Purpureus, kyanos, viridis color est quasi caulis, lividus ut plumbum, niger est ut carbo, sed iste si quasi terreus est tetra caligine tectus, frigore causatur, vite cessante calore, si livet nigrum quasi cornu, fervor dum dat.	930	970
		De urinis mortalibus
		Quatuor hii: kyanos, viridis, innopos, niger urina mortis precones tibi sunt; livens quoque fuscus.
	935	De quatuor regionibus urinarum
		975
		Quatuor in nobis regiones stant animalis: summa tenet crebrum cui terminus est epiglotum; spumalis ab hac protenditur ad diafragma, huic quoque pulmo sue canne; trachea tenditur ad lumbos; huic nutritiva tenetque viscera vel tenet et epar, stomachum, diafragma quartaque vesicam, renes, testes didimosque, virgam, matricem cum testiculis mulieris. Istis concordant urine tot regiones ut similis simili servit regio regioni.
	940	980
		985
De urinis humorum		De circulo urine
Sanguis mincturam spissam fundit, rubicundam; coleram mincturam tenuem fundit, rubidundam; albam fleuma facit spissam, similem quoque lacte; melancolia tenuem pronunciat, albam, ceruleam, tenuem, permixtam palliditate. Spissas ac tenues reddit mediocriter acre fleuma, facit pelnum quod glaciale, globosum,	945	Circulus ex fluidis magis partibus est et aquosus quemque aer mixtus levat agramore liquore, sanguis enim cerebrum subtilis alit tenuisque unde superfluitas tenuis magis et levior sit,
	950	990

circuit et summumque tenens, tunc defluat amplum
ariditas contra centrum, conduit in artum,
ergo quo sanguis magis est siccus vel aquosus
qui cerebrum nutrit minor est maiorve corona.

De significacione urine oliaginosae 995

Si color est olei, substancia dum sit aquosa,
quod prope principium sit adhuc resolutio monstrat.
Cui status adveniens oleum vel explicat ipsum:

ex ethice prima spem pinguedo natabit,
post partes varias distincta superficiei, 1000
sicut in urina ex pinguibus inque secunda
tota superficies fere quasi substata arenis;
tercia per totum diffundat pingue liquorem,
unde super lapidem fusus rauce sonat ipse.

De resolucionibus, signibus scabiei 1005

Sed si sit toti resolutio mixta liquori,
totalis scabies vel pruritus patet inde;
si patet in media vel summa parte vel yma,
corporis in tali scabies regione notatur.

De triplici sedimine 1010

Obscurus, parvus, glaucus, rubius, cinerosus,
citrinus, viridis vel niger, ypostasis exit.

De naturali sedimine

Album continuum constans, residens permeatum.

De ordine et numero pulsuum 1015

Ordo decem generum pulsus fertur fore magnum,
forte, citum, molle, plenum calidumque frequensque,
incidit equali, postremo iungitur ordi.

Cum simul appositis atque sine mediis
quatuor istorum non retinent medium, 1020
octavum, nonum, denum proponere secundum:
ordine sic poni pulsus: testatur Egidii,
sed Constantinus discordat et Philaretus
ordine, non numero discordantes, variando.

De numero pulsuum inequalium et inordinatorum 1025

Pulsus inequales sunt duplexque, soricinus,
incidens, gazelans, descurdens et marcellinus,
arcuatus, ramosus, tremulus atque serrinus;
fluctuans, spasmosus formicant et verimuus,
quorum ptisici, spasmosi atque decedentes, 1030
tremuli, verimelosi, soricimi, fimentes,
valde debiles et ptisici nervo formicantes
sincoipim, periculum vel mortem sunt presagientes.
Explicit tercia pars versusum salernitanum.

Incipit quarta pars eorumdem de medicinis et primo de diversitate antidotorum 1035

Antidoti plures species nunc dicere debes:
dicitur apoxima decoccio quevis acerba;
pocio sirupus, ut dicit arabs, vocatur;
nomen ab electis capit electum⁸ speciebus;
contritus pulvis ex siccis fit speciebus; 1040
ex opio vel ope dici debent opiate.

Oximel in morbis confert ex frigore natis.
Oximel est trinum: simplex, squille, *diureticum*.
Tercia pars mellis si partibus octo locetur
limphe, conniunctis decoccio fit ydromelli. 1045
Tunc embrocamus, cum membra liquore roramus;
de pannis madidis fit fomentacio sola
estque sinapisma superunccio pulvere solo;
est enchatisma cum sessio fit super herbas;
si fumum recipis, sit fumigacio dicta; 1050
fertur epithima de succis unctio sola,

sed cataplasma facit dum succum ponis et herbas;
sacellacio fit cum saccum ponis et herbas;
dicitur emplastrum quevis confectio dura.

Alii versus de eadem materia 1055

Embrocacio fit, si casus fiat ab alto.
Dic *enchatisma* lavacrum fore particulare.
Ex rebus madidis fit fomentacio mollis.
Si super et iacitur pulvis, sinapisma vocatur.
Fit fumigacio fumo, sacellacio sacco. 1060

⁸ Pese a que en ambos manuscritos se lee *electum*, la forma correcta es *electuarium*, tal como recoge Blancardus (1683) 177: *Electuarium: est confectio ex speciebus, pulpis, gummis, syrupo vel melle excepta, consistencia conservae instar crassa ...* o el *Alphita* E65: *ELECTUARIUM dicitur quod de electis fit speciebus*— maneamos la edición de García González (2007)—.

Dicitur epithima de succis unctio pura. Si cathaplasma facis, ponantur succus et herba. Ius, liquor et succus, decoctio sunt velut vinum. Unccio res herens, livicio resque liquescens: ungo re solida, liveo re liquida.	1065	si virtus eadem paucum, si propria multum, corpus compositum si ledat, proice, multum proicias virtute per omnia fracta.	1100
Adhuc alii versus de eadem materia Aposima, sirupus, decoctio, pillula, trocis, electa, pulvis, cataracta, yerapiata, flebotomus, ventus, scarpellus, caute, sacellus, sibula, clistere, traiectorium, nastare, siringa, emboca, licineum magdalo sine, stuellus et solium stupha vel pirea, tina, cathisma; dentes gargarisimus stermit yrique caputque; cathacisma, serotum vel epithima, sinapisma, pluma, psilotra sunt olea, fomentacio, achosol, embroca, 1075 suppositorium, pessarium, <i>algaria</i> , rob, quoque iulep.	1070	De ponderibus medicinarum Audi notando que dicam versificando: suscipe gaudenter, teneas relegeque libenter; nunc mensurarum librum tibi tradere carum. Iam nunc festivo gremio tu collige bino sicque recte posse te singula pondera nosce, semper dum vives celebratque fisica dives. Collige tricicis medicine pondera granis, grana quater, quinque scrupuli pro pondere sume. In dragmam scrupulus surgit ter multiplicatus. Si solidum queris, tres dragmas dimidiales. Exagium solido differt in nomine solo. Constat sex solidis ter tribus uncia dragmis. Uncia pars libre duodena quis ambigit inde. Si tenet eminas, sextarius, ut puto, vivas. Si queras pondus quod habet sextarius, unus librarum quinque debet pondus mediare. Cotila sextario similis nisi nomine solo. Non eris illusus, teneas si quod tenet usus. Coclear et ciatus quandoque pro libito damus. Cetera mensure non sunt michi nomina cure: que cum sint ficta, sorde stunt suntque relicta.	1105 1110 1115
De instrumentis purgandi varias corporis partes Suppositoria purgat, stercora si capiuntur; anum clistere purgant, pessaria vulvam, aures argalia purgat siringaque virgam, nares nastale, sed pocio convenit ori. Istis infirma curantur corpora sepe.	1080		
De partibus plantarum Hec septem sumpta de plantis sunt medicina: frons, semen, radix, flos, grummi virgaque, fructus.	1085		
De tempore collectionis plantarum Herbe dum florent, summunt, quoque sumere debent; si desunt flores, radices sumere debes.			
De quatuor gradibus medicinarum Primus dicitur in quo sensus dominatur; sensibus equato gaudet natura secundo; tercius excedit cuius tollerancia ledit; destructo sensu nescit procedere quartus.	1090		
De dosibus medicine Si fortis, paucum; si debilis, accipe multum. Multum proice, si sint multa inmania. Si non pacum longinquis, multum paucumque propinquis, paucum proicias, nisi sit sublimis iuvamen;	1095		
		De figuris ponderum medicine Et versum scrupulus est uncia zetaque, dragma ⁹ .	1125
		De modis preparandi medicinas Ustio, locio, pressio, tuncio, cocchio facta. Ex simplicis duplas vires tollunt medicinas.	
		De causis ustionis medicinarum Subtilat, spissum querit seu frangit acumen, ut sit prova teri vel mollicies removeri, ut sit prova rei quod sic abicitque venenum.	1130
		De substanciis saporum medicinarum Ponticus et dulcis ingrossa sunt et amarus; unctus, acetosus subtiles sunt et acutus;	

⁹ El manuscrito Sloane 351 incluye en este lugar los signos gráficos que representan a cada una de estas medidas.

stipticus, insipidus cum salso sunt mediocres. 1135

De complexionibus saporum

Ista calore vigent tibi: salsus, amarus, acutus;
alget acetosus, sic stiptica, pontica queque;
unctus et insipidus, dulcis dant temperamentum.

De operacionibus saporum 1140

Hic salsus penitrat, inscindat, mordet et urit¹⁰.
Amarus Valde deopilat, confortat pectora, ledit.
Acutus Subtiliat, mordet, calet, urit grossa resolvit.
Acetosus Dividit, infestat nervos subtiliatque siccatur.
Comprimit, ingrossatur, corrugatur, post cito laxatur¹¹. 1145
Insipidus Febri valet, penitrat, sed non stringit *non*que laxatur.
Unctus Lubricatur, emollit impletque, supernatur ac ori.
Dulcis Humectatur, lenit, bene nutrit mundificaturque.

De operacionibus qualitatum et primo caliditatis

Fervet, subtiliat, abstergit sicque resolvit, 1150
attractit ac aperit, maturatur, deinde remollit,
digerit ac ventum rumpit incisio; post hec
attractit, incendit, mordet, rubricatur, ablat,
cauterizat et excoxiatur, rumpit, postremo putrescit.

De operacionibus qualitatis frigide medicine 1155

Frigidatur, confortatur, repercutitur ac stupefacitur,
crudificatur, grossatur sunt actus infrigidandi.

De operacionibus humide medicine

Post humidum faciens lenit, inflatur lubricaturque, 1160
sordidatur, applatur, attribuitur cum humidoque.

De noticia. Medicina. Medicina per viam rationis

Cito congelans vel convertens substantia spissa
vel sit rara color, odorem iunge sapor.

De noticia medicine per experimentum

Munda sit et morbus simplex contrarietaturque, 1165

absit sintque gradus similes et tempus agendi,
sepe sit experta nostro de corpore facta.

De diureticis calidis

Sunt diuretica brusculus, sparagus, calamentum
spicaque, feniculus, betonica, cassia, daucus, 1170
squinantum, carvi, saxifragia sisileosque,
petrocillinus, levisticus, ypericon, gith.

Alii versus de eisdem

Feniculus, apium, sparagus, brusculus, petrocillum,
amonium, carvi, ameos, daucus, meu, anetum, 1175
pentafilon, cretanus Alexandri peucedanumque,
iuniperus, capparis simul senacion acorusque,
lace, lauri, porrus, edere, ius gummaque, fructus
spice nardi celti, granum solis, amigdale amare,
burneta, cisamum, rafanus, menta, saxifraga, 1180
serasorum, sperula, ciperus, sanguis triennis et hircinus,
cantarides uste, cicade, vespe, apes atque
eruca, †simices†, scordion, cuscute, lapis,
abrotanum, celidonia, leuisticus ypericonque,
siler, secacul, cerifolium atque squinantum 1185
et lapis agapis diuretica, calida constat.

De diureticis frigidis

Solatrum, scariola, coriandrum cicoriaque,
herba acetosa et semina frigida queque 1190
pulmoriaria, simboliaria, verrucularis:
sic scolopendria semperque viva epaticaque
pollitricum, ceterac, adiantos portuque laca,
capillus Veneris diuretica sunt frigidaque.

De diureticis humidis

Iuiube, saturion, sebesten, semina blitis, 1195
frigidorum pinee et semina excorticata,
malve sunt et semen liquiricia, succus et eius
semina, basilicon, bombax, lactuca portuque lace,
splen pulcri, baucia, ysosop, cinoglossa, mentha,
mellilotum, bugla diuretica humida extant. 1200

¹⁰ Este primer verso del capítulo aparece en ambos manuscritos sin el subtítulo *Salsus*, que sería lo que la analogía con los versos siguientes llevaría a esperar al lector.

¹¹ Suponemos que responde a un descuido del escriba la ausencia del subtítulo *Ponticus* en este verso, puesto que en él se mencionan las propiedades del sabor agrio y áspero, y no las del sabor avinagrado –*acetosus*–, a las que solo está dedicado el verso anterior.

De diureticis siccis

Saxifraga, grana solis, sanguis hircinus triennis, lapis lincis, lapis agapis, uste, apes, cantarides, vespe, cicade, sulphur, lapis gagates, aripigmentum, radix lupinorum sunt diuretica sicca. 1205

De diureticis exterius applicandis

Sulphuraca, flammula, savina, sic tamariscus, iuniperus, pulegium, nepta, yna pioniaque, ruta, granum solis, peretrum retrahit, pimpinella, oleum de scarabe vel petroleum cimicesque, 1210
allea, menta, sarasenica diuretica extra ponenda.

De herbis stipticis

Athanasia, simphitum, vervena gallique centrum, sanguinaria, corrigiola viscagoque, plantago, roraston, edere, mentaston, herba emina, 1215
rosa communis, cameliorca, ruta, absinthium ponticum, caballus maris, olma, pila marine, tapsus barbatus, anetum, agnus quoque castus, caro maris, scordion, albe spine quoque, flores, sigillum Matris, Salomonis, sticados arabicumque 1220
sunt pollicaria: constringent intus et extra.

De fructibus stipticis

Mirtus, vaginella, *lentiscus*, syme salicisque membrana, ulmi frons, fructus, folia, virga, 1225
sorba mespila, coctina pira acerbaque, rubus, folia cipressi prava, immatura, stiptici fructus pironum, flores rose comunis, quoque fungus, fraxinus, pira, pirus silvatica, frondes earum, ypoquistidos, turiones, malagranata et oliaster, 1230
celtica, mora, psidia, balaustia, antera, corna, quercinus fructus, risi, galle et arilli, uve immature, coriandrum, sandaliones, sumac cum milio, bedegar berberisque, miconis amigdale, fabe, glans, psillium triticumque saligo: 1235
ista porrecta stringunt superflua queque.

De gummi et aliis stipticis

Gummi arabicum, mastix, cacabre, dragagantum, terra sigillata, vernix, thus, mastix olibanumque, bolus armenicus, acacia, corallus uterque, 1240
mumia, emathites, alumen, gummi, tamaristi, sanguis columbe, draconis, epar pecorinum, porcinum, sanguis vacce, fimus asininus,

canis cornu, cervi, vacce, pili leporis adusti, filtrum, agilla, gypsum et pinee uste, *diptannum*, antimonium, attramentum, vitriolum ustum, 1245
coagululum edi amiculi utique stipant.

De confortativis calidis

Ambra, antofili, tormentilla, spica celti, folium gariofili, xilaloos, fistac, menta, 1250
carpos, xilobalsamum, opos et balsamum quoque coctum, calamus aromaticus, cinamomum, galanga, zedoar, os, cornu cervinum, cordis, bisancia blacta, gallia muscata, crocus ortensis, spicanardi, nux muscata, macis, sic cubebe cardaque momi, ben album et rubium dericomic atque romanum, 1255
muscata maior et minor, ros marinus, satireia, salvia, samsucus, agrimonia basiliconque, golena, betonica, agnus castus, balsamica, gariofilata sunt confortancia membra.

De confortativis frigidis

Rosa, triasandali, nenufar, camphora, margarite, smaragdus, saphirus, iacinctus atque balassus, 1260
coctanum, acetum, berberis, agrestia poma, lactuca vetus et semina frigida queque, quoquo modo data, sperma spissum tibi servant. 1265

De repercussivis et apocrusticis

Ista repercuciant rosa, lilia, iusquiamus, papaver, barba lovis, solatrum, viole chimoleaque, galla.

De maturativis

Maturant fenugrecum, semen quoque lini, 1270
lilia, fermentum, sticados, branca, altea, butirum.

De mundificativis

Mundificantque fabe, orobus, terre quoque fumus, alphita, thus, yreos, aspaltum, mirra, cerusa.

De consolidativis

Consolidant aloe, thus, bolus, mumia, mirra, lignorum caries, gipsus, balaustia, galla. 1275

De ruptificativis

Rumpunt cantarides, albestus, flammula, piper, os sepie, piretrum, sinapis et allea trita. 1280

De corrosivis

Sunt que corrodunt es ustum vitriolumque,
antimonium, lemonias, fel, nitrum, sapo, cerusa.

Hic de simplicibus medicinis et primo de aniso

Emendat visum, stomachum confortat anisum. 1285
Copia dulcoris anisi dos est melioris.

De aneto

Anetum ventos prohibet minuitque tumores,
ventres repletos pueris facit esse minores.
Hoc tibi sit spretum linguam si pungit anetum. 1290

De apio

Humores apium subito tocuis adiuvat
corporis ac capitis, vulnera pueris optime dat.
Ut sibi laus detur, apio ameosve mingetur,
si degustatum pungit mordetque palatum. 1295

De amaristo sive amarusta

Succus amaristi tollit de fauce squinantem,
potatus magis hanc que magis intus erit.

De antos

Confortat stomachum, tollit nocumenta tenasmon, 1300
anthos exhillerat, membra sapore iuvat.

De accedula

Omne genus fluxus acedulam stringere dicunt.
Qui portant secum non pungit scorpius ipsum.

De ambrosia 1305

Ambrosiam fugiunt mala mortua, fistula, cancer.

De allio

Allia qui mane ieuno sumpserit ore,
hunc ignotarum non ledit potus aquarum
nec diversorum mutacio facta locorum. 1310
Allia fetorem pellunt variantque colorem;
clarificant raucam crudum, coctum quoque, vocem.

De artemesia

Urinam potata ciet, lapidem tibi tollet;
pellit abortivum potu vel subdita tantum 1315
trita super stomachum viridis si ponitur illa.

De abrotano

Confortat nervos et causas pectoris omnes,
serpentes nitore fugat bibitumque venenum.
Auris depellit sonitum cum felle bovino. 1320

De absinthio

Noxius et crudus stomachi purgatibus humor.
Obstat pestiferis cum vino sumpta cicute.
Nausea non poterit quamquam vexare marina,
antea commixtam qui vino sumpserit ipsam. 1325
Crapula destruitur, capitis bibitusque gravedo.

De aristologia longa et rotunda

Omnibus et morbis hec subvenit articularum.
Possumus hinc formare mares cum carne bovina.
Quodlibet infixum superaddita trita repellit; 1330
et demones fumus repellere dicitur huius.
Singultus sumpta sedare dicitur illa.

De anabulla

Esula radices prebet, cathapucia semen,
sed lac et fusces medicis anabulla propinat. 1335

De agrimonia

Sciatici simul ac oculi sanantur humore,
de corro scrofulas maculas hec inguine curat.

De agarico

Pectus flematicum solvit pellitque venenum; 1340
prodest pulmone, splenis solvitque tumorem.
Febribus occurrit, sed prodest sumpta venenis.
Res frangi presto preciosus agaricus esto,
candidus et splendens ovus in libra bene pendens.

De altea 1345

Alteam malve nullus speciem negat esse.
Ipsa scrofas, lapidem, partum mammasque, tumores,
iuncta mero, dentes acri condita vino.

De attriplice

Attriplex fertur modicum nutritibilis esse; 1350
dat vomitum; sumpta, ranas nunc generat ex se.

De amoniaco

Splenis amoniacum retinacula solvit et eius
duriciam; vermes, urinas, menstrua ducit.

Adde nitrum melli, scrofas dispergit et aufert. Est precium pandens amoniacum bene candens; quo maius est purum, precii plus prominetur.	1355	Laus augmentatur hinc si levitas sociatur.	
De aloe succo Vulnera desiccat aloe, carnem creat aufert, prepuccii cancrum, cillii cum melle vigorem. Auriculas, oculos, caput et linguam bene purgat, confortat stomachum, venas epatis reserabit caniciem prohibet, sed solus viscera ledit. Subrufum, clarum, facile, paulisper amarum est aloe carum, rerum res una bonarum.	1360	De aspalto Grandi fetore, gravitate nigroque colore: hec per signa potes aspalti noscere dotes.	1395
De aloes ligno Res aloes lignum pretiosa; sit hoc tibi signum: quod nigredo parum maculat frangens, subamarum; si grave, nodosum, subdurum, sit preciosum.		Acetum Et terra fustum si spumat cedit in usum, gestans completum cumulum, vomitatum acetum.	
De asa fetida Quo mage fetorem facit asa, scias meliorem.	1370	De voragine Comoda leprosis, stultis, timidis et tremulosis. Dicit borago: gaudia semper ago. Cardiacam tollit borago, gaudia confert.	1400
De alumine Sidereum lumen albedine lucet allumen et partes oris salsi punctura saporis mordicat aut sputum super hoc reddatur acutum. Huic laus debetur, si veniat ora: meretur.	1375	De buglossa Vim memorem cerebri dicunt servare perti vinum potatum quo sit macerata buglossa. Letos convivas decoccio reddere fertur. Dicit buglossa: possum digerere grossa.	1405
De amido vel amilo Laus est albetis amidi fecunda recentis: ex antiquato virus prodire putato.		De beta vel cicla Beta parum nutrit, ventrem constipat et eius coccio si detur, ventrem laxare paretur.	1410
De antimonio Multi splendoris antimonii melioris est signum stanni; si splendet ymagine magni nominis, est terrei hoc; illud fusile scitur.	1380	De blito Aggregat et blitus humores convenientes, irrorat pscicos, compescit scicientes.	
De ambra Laudes: ambra levis est in dentibus herens, dives odore, foris grisei fert signa coloris.	1385	De betonica Si de betonica viridi sit facta corona, audebunt numquam positam transire coronam serpentes, morsu pereunt et verbere caude. Restrigit lacrimas oculorum mansa vel hausta.	1415
De anacardo Forma maiores anacardi sunt meliores.		De bolo armenico Est bolus ad pestes, remollit in inguine testes, sed, si sumas eum, studeas sociare lieum; cum vino valet ulceribus, cum lacte coapte. De bonitate boli spem tu tibi ponere noli. Qui frangi nescit qui neque rubescit, quo non viscatur dens si cum dente teratur.	1420 1425
De alcanna Quisquis ea gaudes, alacanne collige laudes: quam color obfuscet subrufus, laude coruscat.	1390	De barba Iovis Barba Iovis, sticados, semperviva, Iovis barba.	

- De balaustia**
Psidia granati cortex, balaustia flos est. 1465
- De balsamo** 1430
Laudari signa sint hec tibi balsama signa:
quis fructus citri color est, lux splendida nitri,
quod mox, ut linguas, capitis turbare miringas
sentis et infundas laticis si stantis in undas
vasis in extrema, media vel parte suprema; 1435
si dimitantur, illic immota morantur.
- De vorace**
Si tibi veracem mens est novisse voracem,
elige candentem, duram sive sorde intentem.
- De vernice vel classa sive cacabre** 1440
Hec tibi sit cassa vernix, si nescia classa
vergit in obscuram caligine plena figuram.
- De cicoria**
Intuba, solsequium, cicoria sponsaque solis.
- De capillo Veneris** 1445
Esse capillatos Veneris facit esse capillus,
ictericis, spleni, scrophulis lapidique medetur.
- De caule**
Ius caulis solvit, cuius substancia stringit;
quando simul dantur, ventrem laxare notantur. 1450
- De cerifolio**
Appositum cancris tritum cum melle medetur;
cum vino potum poteris *sedare* dolorem;
sepe solet vomitum, ventrem retinere solutum.
- De coriandro** 1455
Si tria grana voret coriandi seminis eger,
evadet febrem cui dat lux tertia nomen,
Zenacrates ait totidem cessare diebus
menstrua quot mulier coriandri grana vorabit.
Confortat stomachum, ventum removet coriandrum, 1460
et, quia restringit humorum fluxus, amandum.
- De celidonia**
Cecatis pullis hac lumina, iure yrundo
Plinius ut scribit, quamvis sint eruta, reddet.
- Ictericos per se sanat celidonia succus, 1465
iniectus oculis, maculas disrumpit eorum.
- De ciperio**
Ciperus os sanat, epar, cum pareque splenem
cogit et astrictus urine laxat amictus.
Munda fit ex pura ciperi substantia dura. 1470
Intus sive foris citrini forma coloris.
- De carvi**
Urinare facit carvi ventosque repellit,
lumbricosque necat, digestivamque reportat.
Dum carvi carui, non sine febre fui. 1475
- De cimino**
Confortat stomachum, coitum quoque mingere cogit.
Emfraxes epatis reserat et menstrua stringit.
Ventosum stomachum tibi tranquillatque ciminum
et dat pallentem permansum sepe colorem. 1480
- De cepis**
De cepis medici non consentire videntur:
colericis non esse bonas inquit Galienus,
fleumaticis vero multum fertur esse salubres,
presertim stomacho, pulcrumque creare colorem. 1485
Contritis cepis loca denudata capillis
sepe fricans capitis poteris reparare decorem.
- De cassia lignea**
Ori fetenti, stomacho cordique dolenti,
cassia cardiacis comoda multa facit. 1490
Rufa, innans gustum, de qua vix fractio frustrum
tollit venalis, sit cassia lignea talis.
- De capperis**
Capperis emfraxes epatis splenisque resolvit;
fortiter a stomacho, si sint que superflua, tollit. 1495
Laudatur capparum solidus, rubius, subamarus.
- De cacabre**
Quam sit empisis cacabre bona nescit amicus.
- De camphora**
Camphora per nares castrat odore mares. 1500
Camphora candore nimis emula, suavis odore,
lucida frangenti candens: hec sit tibi menti.

De croco

Confortare crocus dicatur letificando,
membraque defecta confortat epar reserando. 1505

De caris medicinis

Sunt septem cara quia, sunt bona vel quia rara:
balsamus, ambra, crocus, lignum, caro, camphora, mustus.

De colloquintida

Non resonans mota per pulpam, candida tota, 1510
si pulpis haberet semen, si firma coheret
seminibus pulpa, colloquintida sit sine culpa.

De cassia fistula

Rufa, gravis, clara sit cassia fistula, clara, 1515
nigra, nimis mota, resonans gravitate remota;
si venum detur, quasi res, sine re reprobetur.

De cardamomo

In motu dentis si linguam pungere sentis 1520
nec omne dulcore, rufo, rutulante colore
si cardamomi precium, tibi collige promi.

De castorio

Nigrum, nervosum, novitate recens, glutinosum,
gustibus exosum, grave, castorium preciosum.

De cububis

Hiiis laudem prebe que frangunt lene cubebe; 1525
de precio tutus sis cum sapor exit acutus.

De cinamomo

Subtile, aliathimum cinamomum sit tibi primum
laude locum merito legis; id laudabile scito 1530
quod cum dulcore diffundit acumen in ore.

De calamo aromatico

si iuuet olfactus nec habundat pulvere fractus
partum candescit calamus sic laus sua crescit

De costo

Costum gustare, si sit cum ponticitate 1535
et si lingua parum gustum dinoscat, amarum;
si confringatur nec fiat pulvis, amatur.
Spem mage confirma, si sit substancia firma.

De corallo

Forma corallorum sic sit tibi nota bonorum: 1540
si solidi, plani, spe non laudantur inani.
si grossi, clari, digni sunt laude notari.

De colophonía sive pice

Que labem nescit lucens, pix greca nigrescit.

De centaurea

Centaurea iuvat nervos pectusque, *secundas* 1545
eicit et vulnus solidat visus et meliorat.
Incisas carnes radix contrita resarcit.

De diagridio crudo

In gustu grata, frangi levis, albificata, 1550
sputo clarescens sic scamonia nigrescens.

De dragaganto

Prosunt laudanti splendor, precium dragaganti.
Quo minus obscurum laudis magis est habiturum.
Album frigidioris †fomes† est rufique coloris. 1555

De dragaganto

Comendant tantum viror, omne dragantum.

De esula

Esula lactescit, linaria lac dare nescit.

De elleboro

Pulcibus admixtus pulvis mures necat eius 1560
et cum lacte datus muscis est perniciosus.
Ydropisim, thetanum, lepram fugat atque podagram.

De enula campana

Enula campana reddit precordia sana. 1565
Cum succo rute si succus sumitur eius,
affirmat ruptis nil esse salubrius ipsis.
Vino bullita, nefresim sanat enula trita.

De fabis

In mammis faba lac spargit mollitque capillos. 1570
Sistit fluxum membri quem fecit irundo cruoris.

De furfure		
Est cortex per se sicut furfura, mixta farine. Grossior est simila, subtilior ipsa farina ¹² . Ulcera cum scabie furbur bene mundat aceto, cum vino; valet ulceribus cum lacte coapte.	1575	
De fenugreco		
Ad grossum fleuma fenugrecum est causa salubris.		
De feniculo		
Ad scabiem, rabiem, visum, fastidia, ventrem est aptum maratrum, febres fugat atque venenum. Bis duo dat maratrum: febres fugat atque venenum. Confortat stomachum, lumen quoque reddit acutum. Semen feniculi tollit spiracula culi; semen cum vino sumptum Veneris movet actus atque senes huius gustu iuvenescere dicunt. Sic quoque pulmonis obstat iccorisque querellis.	1580 1585	
De galanga		
Flegmonem stomachi galanga sumpta resolvit, vim digestivam iuvat ac colicisque medetur; oris non modicum mansa confortat odorem. Hinc laudem pange, si sit subrufa galanga; si sit acuta, gravis in odore minuere, suavis.	1590	
De gariofilis		
Laude quis insignis gariofilus; his cape signis: quem si pertendat unguis, liquor intus habundat; si tumor assit ei coniunctus grossiciei qui cum mordetur bene mordicat, hera meretur.	1595	
De galla		
Galla necat fluxum matricis, cistis et ani, visceris atque pedis, labiorum vulnera sanat.	1600	
De gummi arabico		
Quod mittunt arabes non inquinat incita labor, gummi si splendet, quia laus ex hoc tibi pendet.		
De galbano		1605
Hec tibi sunt cura que splendent galbana pura.		
De hermodactilis		
Laus tibi de iure datur hermodactile dure ¹³ . Integer absque poris albi cui signa coloris.		
De lactuca		1610
Lac lactuca facit, scotasim quoque sperma minorat; semine pollutos iuvat, acri convenit igni.		
De lappacio acuto		
Pruritus mordax, scabies apozimate cedit; eius sepe tepens si coccio gargarizetur, uvas cedabit, dentis ceditque dolorem.	1615	
De levistico		
Epar opilatum frigore levistica querunt, torcio ventosa, medicine, menstrua clausa.		
De liquiricia		1620
Sit tibi contenta liquericia pulveri lenta et collaudetur si croco rufo similetur: pectus, pulmonem, venas refovendo rigabit, pellit namque sitim, stomachi nociva repellit, spiritum cunctis sic subvenit ipsa strumentis.		1625
De lupinis		
Lumbricos veros mundat cimicesque lupinus; limpha pilos vellit atque redire vetat.		
De lilio		
Precisis nervis cum melle combustaque membra, ulcus deducit rugas, maculas fugat omnes.		1630
De lumbricis		
Curant ictericos, solidant nervosque solutos lumbricique dati cum potu pulverisati.		
De lapdano		1635
Molle malaxari, lene, nigrum, non grave nari; ex precio merito lapdanum laudabile scito.		

¹² Tras este verso ambos manuscritos presentan una laguna de aproximadamente cinco versos. También falta el título de los dos versos siguientes, dedicados al salvado. Posiblemente fuera *Furfur*.

¹³ Tras este verso el manuscrito Add. 12190 presenta una laguna de una línea, que no sabemos si correspondería a un verso o a un título.

De menta

Mentitur menta, si sit depellere lenta
ventris lumbricos, vermes stomachique nocivos. 1640

De malva

Dixerunt malvam veteres quia molliet alvum;
malve radices per rasem ducere feces,
vulve moverunt ut fluxum sepe dederunt.

De melangia

Semen nature melangia fertur acute
et coleram nigram citat non reddere pigram. 1645

De melle

Mel melius quam vernale sit dulceque spissum,
quod rubet, ut aurum; melius residens prope fundum. 1650

De mirra

Mirra iuvat pectus, matricis vasa caputque;
ascaris et scotosis, fistula tacta perit.
Mirram laudate si grossa caret gravitate;
quod pocius prestat iubar, in rufedine gestat. 1655

De manna

Dampnetur canna nisi dulcis candida manna.

De mastice

Mastix labae caret si candens lumine claret.

De mummia

Si vera radetur nigra mummia clara probetur. 1660

De musto

Subrufus, fragrans, cerebri loca summa peragrans
ascensu celeri mustus solet era mereri;
qui magis est carus in acumine fit subamarus. 1665

De mirabolanis

Qui gravitate manum premit elige mirabolanum:
intus splendentem gummosa luce nitentem.
Mirabolanorum species sunt quinque bonorum:
Citrinus, kebulus, belliricus, emblicus, indus. 1670
Primo trahit coleram citrinus, fleuma secundo;
econtra kebulus, belliricus, emblicus eque
illud et hanc nigro colore magis imperat indus.

De macis

Hanc precio sordet si macis acumine mordet
utque legas, dignum rufedo sit tibi signum. 1675

De nigella

Cancros emundat, pascencia vulnera curat
cum raphano modicoque salis superaddita trita;
ternas et lepras curat, compescit eadem;
splen, iecor et renes cum mulsa sumpta iuvabit. 1680

De nasturcio ortolano

Illius succo crines retinere fluentes
alitus asseritur dentis curare dolorem,
et squamas succus curat cum melle perunctus. 1685

De nuce muscata

Pulverisata, levis, non pungens os neque levis
nux est muscata vilis quasi res reprobat.

De nitro

Nitri forma salis laus est, albedo vinalis. 1690

De opoponace

Opoponax clarum, subrufum sit tibi carum;
est opos succus, zile lignum carpoque fructus.

De opio

Quod venit a Thebis opio laudem perhibebis.
Naribus orrendum rufum laus dicit emendum. 1695

De oxifenicia sive tamarindis

Mollis, nigrescens, bonus est tamarindus arescens.

De olibano sive thure

Thus quod clarescit candens contagia nescit. 1700

De origano

Rubet in origano stipes, non in calamento.

De pullegio

Cum vino coleram nigram potata repellit;
sic dicunt veterem sumptum curare podagram. 1705

De papavere

Menstrua, morpheam, visum papavere cura.
Dente minuta trahit radix de nare cruorem.

De ponia

Pulveris ignara, nigra, dura ponia cara. 1710
 Ipse Dioscorides ait prodesse caducis
 aptaque, si bibitur vel si suspenditur ipsa.

De pastinaca

Pastinaca parum nutrit, quoniam subacuta,
 confortat coitum, non est ad menstrua muta. 1715
 Quod pastum tribuat, est pastinaca vocata,
 namque cibum nulle dant radices meliores.

De portulaca

Portulaca caput curat dentisque stuporem;
 sanat et ardorem matricis, vulnera renum. 1720

De plantagine

Epar vi aperit plantago, stiptica cum sit,
 prodest emoptoicis sacrumque coherciet ignem.

De prassio

Pectoris hec varios compescit pocio morbos;
 accelerat partus eadem pellitque secundinas;
 dicitur hec eadem lateris sedare dolorem. 1725

De porris

Reddit fecundas per mansum sepe puellas;
 usto stillantem poteris retinere cruorem. 1730

De piretro

Masticet sapiens vel gargarizetur aceto:
 hocque modo tumidam reprimet de fleumate linguam.
 Suspensum collo poterit prodesse caducis.
 Pretendit iura piretri substancia dura, 1735
 integra, contracta putredo sive pulvere fracta,
 aspera gingivis hoc sit laudabile cuivis.

De pipere nigro

Quod piper est nigrum, non est dissolvere pigrum;
 fleumata purgabit digestivamque iuvabit. 1740

De pipere albo

Leucopiper nervos, stomachum tussimque, dolorem
 utile; preveniet scotosim febrisque rigorem.

De pineis

Tussi, *approximeron*, ptisi tibi pinea prosunt. 1745

Mascula plus tussi valet et passivaque ptisi.

De rapa

Rapa iuvat stomachum, novit producere ventum,
 provocat urinam, facit sub dente ruinam.
 Si male cocta datur, hinc emfraxis generatur. 1750

De rosa

Curat emoroidas rosa, semine, cortice demptis;
 gingivas, colicam capitis iuvat ipsa dolorem.

De ruta

Nobilis est ruta, quia lumina reddit acuta: 1755
 auxilio rute, vir lippe, videbis acute.
 Ruta viris tollit Venerem, mulieribus auget.
 Ruta facit castum, dat lumen et ingerit astum.
 Cocta facit ruta de pulcibus loca tuta.

De rampno

Lepra, lapis, panni, lupus interimes ope rampni. 1760

De reuberberis

Passim confusi candor, rubor atque reclusi
 viribus extrorsum, gravitas, mensura deorsum
 libram commendant, si qui reuberbera vendant. 1765

De scabiosa

Urbanus per se nescit vires scabiose:
 confortat pectus, quod deprimit egra senectus,
 lenit pulmonem, tollit laterumque dolorem.
 Intus potatur, sic virus evacuatur. 1770
 Emplanstrata foris necat antracem tribus horis.
 Langorem pecudum tollit dirumque venenum.

De spinarchia

De colera leso spinarchia convenit ori
 et stomachis calidis, est illis olus amori. 1775

De sambuco

Sambuci flores sambuco sunt meliores,
 nam sambucus olet, flos redolere solet.
 Lumbricos, ascarides sambuci sunt perimentes
 et stomachum mollem reddunt vomitum facientes. 1780

De solatro

Epar amat solatrum, sed apostasis illud abhorret.
 Si caleat, stringit, menstrua causa ciet.

De salice

Auribus infusus succus vermes necat eius; 1785
 cortex *verrucas* in aceto cocta resolvit.
 Pomorum succus, flos partus destruit eius.

De salvia

Cur moritur homo, cum *salvia* crescit in orto?
 Contra vim mortis non est medicamen in ortis. 1790
Salvia confortat nervos manuumque tremorem
 tollit et eius ope febris acuta fugit.
 Salvia salvatrix, nature consiliatrix!
 Salvia dat sanum caput et facit hoc adrianum.

De sinape et nape

Est modicum granum, calidum siccumque sinapis; 1795
 hoc lacrimas purgatque caput tollitque venenum.
 Esce mihi napi sunt bone suntque sinapi.

De silere montano

Siler montanum non sit tibi sumere vanum: 1800
 dat lumen clarum, quamvis gustu sit amarum.

De sparago

Augmentat sperma sparagus, colicoque dolori
 subvenit, in moto seu denti convenit ori.

De squilla

In quibus est squilla loca devitat lupus illa; 1805
 squilla cavet fluxus, valet ictericis simul *ardorem*
 fissurasque pedum sola reperta iuvat.

De spodio

Si cruor emanat, spodium sumptum cito sanat. 1810
 Mixtus candori, modicus vigor in meliori.
 In spodio nota laus est, gravitate remota.

De spica nardo

Rufa, sapore parum subacuto, si quid amarum;
 inter sit spica redolens, medicis sit amica. 1815

De squinanto

Candor squinantí signat insigne probanti.

De sanguine draconis

Res preciosa, bonis precio vel laude, draconis
 sanguis si mundus; claris, si sit rubicundus. 1820

De sarcacalla

Sarcacolla tenet lacrimas fluxumque cruoris,
 vulnera carne replet, lacrimas depellit ocelli.
 Albam, gummosam, sarcacollam preciosam
 colige, maiorem precio, meriti meliorem. 1825

De storace

Exigit es a te rutulans cum ponticitate,
 prona malaxari, glutinosa storax, bona nari.

De serapino cum aliis gummis

Sagapinum fetet ore, rubet; galbanum gustet armoque splendet¹⁴.
 1830

De thure

Thus videt et memorat et fleuma necat medicando
 ulcera, fissuras, verrucas; falsata lingue
 atque puellares fluxus mammasque cohercet.
 Thus quod clarescit candens, contagia nescit. 1835

De tamarindis

Mollis, nigrescens bonus est tamarindus, arescens.

De violis

Purpleam dicunt violam curare caducos,
 precipue pueros, si mixto sumitur ampne. 1840

De virga pastoris

Virga pastoris tenet omnis frena cruoris
 estque medela foris ficus capitisque doloris.

De urtica

Egris dat sompnum, vomitum tibi tollit ad usum; 1845
 compescit tussim veterem colicisque medetur;
 pellit pulmonis frigus ventrisque tumorem.

De ysope

Ysopus est herba purgans a pectore fleuma.
 Ad pulmonis opus cum melle coquatur ysopus. 1850

¹⁴ Los términos *serapinum* y *sagapinum* se emplean indistintamente para designar el sagapeno, la goma de la *Ferula communis* L.

De yre et yreos

Yris purpureum florem gerit, yreos album,
gladiolus croceum fert, spatula fetida nullum.

De yna

Si capias ynam, guttam tollet tibi vinam; 1855
yne succus purgat quos gutte passio turbat.

De zinzibere

Algores stomachi, thoracis, renibus aufert;
illud conditum solamen zinziber affert.

De zedoare

Zedoar ante datum morbum fugat inveteratum; 1860
postque datum mollit ventrem, fastidia tollit.
Tu me semper ama quoniam tibi do zedoara.

De medicinis compositis et primo de communis compositionis medicine

Nobilitas, contrarietas, situs appropriatus, 1865
fixio, vis maiorum, disper gradus addeque parti
morbus compositus sinthomaque perparacumen.

De considerandis in componendo medicinam

In componendis cur additur minus aut plus attende, 1870
quid sit in ea basis vel quidve ponendum
et quid pro basi, basem quam queris habere sic.
Sis contentus ea, si non ponas nocitiva,
ipsam conforta, tollas, reprimas nocumenta.

De aurea alexandrina

Renes, reuma, lapis, latus et caput, algida matrix, 1875
vis apoplexie, dissuria thetracaeque:
hec si quem ledunt tibi funditus, aurea, cedunt.
Annus quintilis virtutem terminat eius.

De adriano

Offense lucis caligo, dolor capitalis 1880
et vicium stomachi, capitis, ieranoxa, tumoris,
causa melancolici, renum pressura, dolores,
strangurie, splenis tumor, algescens epatisque
si ledunt, sanum faciens fugat hoc adrianum.
Tempore septem viget integra vis adriani. 1885

De acaristo

Fluxus emathicus, dolor ossimus, asma, catarrus,

frigore constrictum pectus fugiunt acaristum.
Durat acaristum tribus annis inviolatum.

De athanasia

Fluxus constringit ventris, muliebria sistit, 1890
sanguinei sputi causas constringit et undas,
fortiter exsiccat athanasia sanguine nares.
Terminus est eius finalis septimus annus.

De alcalcalon

Ictericos percurat, epar confortat, acutam 1895
mitigat triticeum, minuit tenebras oculorum;
quas colore fumus profert, alcalcalon aufert.
Non est post unum virtus alcalcalon annum.

De anthameron

Anthameron delicta scie, nephresim, cefaliam, 1900
offensam stomachi, matricum dampna, podagram
destruit et renes mundat confertque litargis.
Anthameron quarto vult anno iure nonari.

De antidoto emagogo

Menstrua deducit, pecus extrahit atque secundas, 1905
stranguriam solvit et membris auxiliatur
omnibus et fleuma purgat, stomachum iuvat atque
ventum consumit, cedit colicamque, 1910
sic et emoroidas emagogum citat ani.
Est emagogi vis integra quatuor annis.

De blanca

Ydropisim, primam cistam, splenem, cephaliam, 1915
nervi defectum, lippos oculos, ieranoxam:
hec sanat blanca iusto moderamine sumpta.
Annis blanca manet ternis secunda vigoris.

De benedicta

Gutta pedum, vesica dolens, articularis, 1920
regnans in rene gravitas cedunt benedictae.
Permanet *incolumis*, referunt, benedicta triennis.

De confectione alipte muscate

Exstirpans asma fragrans succitur alipta.

De confectione gallie muscate

Gallia muscata confortat debilitata
corda, iuvat stomachum, scothamiam tollens oculorum. 1925

De diamargariton

Letificat cor, confortat stomachum, iuvat, occat
cardiacam nomen cui margarita ministrat.
Illibata tenet annis sua iura duobus.

De dianos

Cardiacos, tristes, macilentos, debilitatos,
vim cronici morbi reparat sanatque dianos.
Est diamargariton tempus conforme dianos.

De diaprunis

Causonicis, sinochis et caumatibus peracutis
utilis est usus damascenis et diaprunis.
Annis confectum durat cum melle duobus.

De diameron

Reumate labentes diameron sublevat unas;
dessicans uber guttur iuvat atque palatum.

De diapenideon

Pulmonis vicium, raucedo sicca, maligna
si tibi ptisis adest, diapenideon tibi prodest.
In primo viget hoc anno moriturque secundo.

De diaredon abbatis

Ictericis, etichis, epatis fervore perustis,
cardiacis calidis confert diarodon et istis.
Vergit in occasum cum primum transit annum.

De diacosto

Algens ydropisis, inflati passio splenis,
si noceant ego, cedunt penitus diacosto.
Firmi iura status annus dat ei duplicatus.

De diadraganto

Extirpat ptisis, tussis epatisque calorem,
pulmonis vicium, cui nomen dat dragantum.
Annis ei facit occasum qui prestitit ortum.

De diacimino

Reuma, ptisim, ventris quartane frigore febris,
pectoris algorem, stomachi delicta relegat
cui nomen proprium confecto ex parte ciminum.
Per geminos annos huic permanet integra virtus.

De diacastorio

Nervi defectus, cephalia nocens, ieranoxa,
emfraxis splenis epatisque, replecio renum,
vertigo capitis, sompnus litargicus: hec sunt
que diacastorium depellens liberat egrum.
Hoc valet antitodum binos durare per annos.

De diasene

Tristem maniacum, frantasma melancholicorum,
splenem, cardiacae vicium sanat diasene.
Postquam per geminos diasene vixerit annos,
deficit et primi primatur iure vigoris.

De diayri

Effugiunt una diayrim tussis et asma
et simul obcedit si supera belua ledit.
Iure tibi salvo toto producitur anno.

De diacalamento

Pectoris algori confert tussisque senili,
sanat quartanam cui nomen dat calamentum.
Non valet hoc anni metam transire secundi.

De diacodion

Ad ventris fluxum prestat diacodion usum.
Vis sibi salva, potest virtus durare per annum.

De diacitoniton

Abstergit vomitum, digestivam iuvat, aufert
reumatis improprium, restaurat more calorem;
constipat ventrem cui dat ciconia nomen.
Postulat hunc ratio renovari quolibet anno.

De diacameron

Quod camere nomen denominat asma, dolorem,
arteticam, ptisim, tussim stomachique dolorem
depellit, renum proscrit debilitatem,
lascivos motus Veneris producit in usus.
Terminat huic evum finis qui terminat annum.

De diaolibano

Constringit fluxum diaolibanum lacrimarum
et capitis vicium depellit eius ad usum.
Non erit hoc dandum donec medianerit annum;
eius virtutem renovant tria lustra potentem.

De diasaturion	2000	De emplanstro apostolicon	
Quod satiris aptum redolet nomen satiriorum. Lumborum motus, omnes Veneris iuvat usus. Eius finitur virtus in fine secundi.		Usus apostolicon ferrum trahit et mala renum mitigat, innatum fugat ex humore dolorem vulneris et gracilis ex hoc fit grossa cicatrix. Tempore lustrali virtute viget spiritali.	2040
De diaprassion	2005	De emplanstro ceroneo	
Lumina clarificat diaprassion, allevat <i>urinam</i> , sanat et artheticum, iuvat ex frigore catarrum, hocque modo vicium frigido de pectore tollit. Clauditur illius finis cum fine secundi.		Invadens <i>spathulas</i> , pectus, dolor algidus, acri duricies splenis innata, calore remisso, algens ydropisis, torpescens frigore matris cedunt ceroneo, si membro apponitur egro. In sexto iure petit hoc anno renovari.	2045
De esdra	2010	De emplanstro oxirocroceo	
Alleviat partum falsum, iuvat esdra tumorem, corrigit afflicto stomachi, lesam iuvat aurem; diminuit virus ex cuius munere morsus latrantis rabidi deperditura nocendi. Est autem melior septennis quam fuit ante.		Oxirocrocei vis fracto subvenit ossi, mitigat urgentes humore fluente dolores, solvit ypostaseos mala materiamque remollit.	2050
De electuario pliris	2015	De filantropos	
Exacuit pliris sensus; oblivia tollit, tristicie causas adimit, cor debile firmat, confortat cerebrum, yeranoxa liberat egrum. Post binos annos sua virtus deficiens est.		Stranguriam, lapidem, nefresim laterisque dolorem, splenis duriciem filantropos occat ad unguem. Multum dum fuerit confert etate triennis.	2055
De electuario de succo rosarum	2020	De filonio	
Antidotum succi sinthomata noxia salsi fleumaticis expellit ferventis, caumata pellit arthetice; triceis placida est medicina rigori. Integra per geminos annos servatur et ultra.		Pleuresis, yliaca, nefresis colicusque, dolores algentis stomachi, peripleumonia, tumores splenis, vesice vicium, vestigia sputi sanguinei, sex filones sunt omnibus apti.	2060
De electuario ducis	2025	De gariofilato	
Ducis electuarium antiquorum cedit in usum; calculus extrahitur, cedit violencia fumi ventosi, digestive prosternitur error virtutis, gravis yliae vis desinit esse.		Proscribit ructus acidos et pectoris artas, pressuras aperit, digestivam reparando virtutem <i>ventris</i> tibi dant gariofilii nomen.	2065
De electuario frigido cophonis	2030	De ygea greca	
Tu confers triceo confectio cophone rufam expellis coleram, contritum solvere ventrem, dicta satis tute febris succurris acute. Auxilii post tres annos descendit ab usu.		Igia gingive repellit reuma, dolorem dentis diminuit, oculorum nebula solvit.	
De electuario psillitico	2035	De iustino	
Psilliticum coleram purgat, castigat acutas, eicit ictericiam, fervorem sanguinis aufert.		Si mingis modicum, si corrumpat tibi lumbos calculus, yliae si plectaris gravitate, utere iustino quod prodest strangurioso. Annis incolumis est in virtute duobus.	2070
		De ydrocopion	
		Appositum triceo valet ydrocopion egro;	2075

frigore quartane curat mala, cotidiane.

De katartico imperiali

Pesti ventose, stomachi valet imperiale;
yliace vires enervat et absque dolore;
consuevit pingues, constrictos solvere ventres. 2080
Anni principium temi petit hoc renovari.

De litontripon

Contundit lapidem litontripon et fugat omnem
yliace causam, renum prestat medicinam.

De metridato

Metridatum vicium capitis quod provocat algor
extinguit, confert timidis et sana videtur
causa melancolicis, oculis lacrimantibus, oris
ac auris vellit causam, dentis mortale venenum,
dissolvit pestis quartane frigora, laxum 2090
constipat ventrem quod cocta balaustria firmat.
Integra metridati servatur vita bilustris.

De musa enea

Si tibi quarta nocet febris, fugat enea musa,
cotidiana ruit; reddit interrupta facultas 2095
mingendi, sudor vitam pronunciat egri.
Usibus humanis per septem militat annos.

De micleta

Sistit emoroidas, torturam mitigat, omnem
compescit fluxum ventris micleta per usum. 2100
Hiis quibus afficitur tribus annis auxiliatur.

De melle rosato

Cum calida stomachus medetur melle rosato,
frigida si fuerit aqua confert debilitato,
humectum siccatur pectus raucedine strictum. 2105
Ampliat et latum castigat melque rosatum.

De quatuor oleis frigidis

Mirte, mandrogore, violarum iusquiamique,
effragrans oleum, quod fit de flore rosarum,
artheticis calidis, epati confert et acutis 2110
si sit tincta manus, pes, nares, tempora, pulsus.

De opopira

Defectum visus, manuum, lingue, pedis, oris

opopire dosis fugat et confert tremulosos.
Firmat eam stabilem septennis vita vigore. 2115

De simplicis oximelle

Causonis et sinochi vim simplex mitigat oximel
et ventrem laxat tricea discrimina quassat.
Egregia binos manet in virtute per annos.

De oximelle Iuliani

Auxilium calidis dat podagris Iuliani
oximel et ventrem laxat, pingues macilentat.
Oximelli per quinque stabilis virtus viget annos. 2120

De pocione Sancti Pauli

Febri quartane confert tua pocio, Paule!
Nervos confortat, enervat vim yeranoxe.
Integra vis eius geminis producitur annis. 2125

De paulino

Humor quem facit discursus destruit usus
paulini; tussim, thoracis frigora tollit; 2130
quem chimus offendit, oculo sua iura rependit.
Paulini stabilis viget etas quatuor annis.

De pocione muscata

Pocio muscata confortat debilitata,
corda iuvat, stomachum, scotosim solvens oculorum. 2135

De yera pigra Galieni

Frigiditas capitis, matricis, nausea ventris,
errores stomachi pigram fugiunt Galieni.
In bonitate sua geminis hec permanet annis.

De pillulis sine quibus esse nolo

Emundant visus quibus est nomen sine quibus
auribus, yliace, veteri prosunt cephalae. 2140

De pillulis aureis

Lumina clarificat, caput aurea pillula purgat,
turbo ventosus stomachi ruit eius ad usus. 2145
Temporis annalis hiis terminus et specialis.

De pillulis diacastoreis

Strangurie vicium solvit ciliique dolorem,
frigida membra iuvat, paralitica lumina mundat
pillula castorea laxato comoda ventri. 2150

In diacastoreis annis constare duobus
integra vis, plena potes consistere virtus.

De rosata novella

Luxuriam sitim extinguit, vomitum fugat, omnes
sudores grata mala post diuturna rosata. 2155
Terminat hanc annus in quo suus incipit ortus.

De rubea trociscata

Enervat rubeae vis salsam cotidianam
et triceo confert, descensum fleumatis aufert.
Constat ei proprius lustralis terminus, annus. 2160

De requie medicina

Dat requies requiem quartanis cum peracutis,
tercia quam renovat febris lux terciā quassat.
Tempora plena, status dabit annus ei geminatus. 2165

De rodozatara vel zuccra rosata

Cardiacam, fluxum ventris stomachique dolorem
vis pellit zuccare confortativa rosate.
Incoat hanc annus primus completque secundus. 2165

De rodometelle vel melle rosato

Rodomet est stomachum confortans mundificansque. 2170
Integrat hoc medius et complet tercius annus.

De sotira magna vel salvatrice

Turbus melancolicus, oculi, dentis, dolor auris,
passio, longeva tussis, violenta podagra,
impetus arthetice, peripleumonia, frenesis, 2175
pena scie, stomachi sic vomitus et yeranoxa,
sputum sanguineum, virus letale, solutus
venter, quartana, dolor asmaticus, violenta
disnia, conturbans capitis dolor, *ictericorum*
munda cutis, sotire vanescunt munere magno. 2180

De diastomaticon frigidum et calido

Stomaticon frigidum calidos iuvat et peracutis
fervorem reprimat, sitis incrementa repellit.
Si calidum fuerit ventrem iuvat, ylia solvit,
si medicina roget stamen fluxum magis auget. 2185

De sirupo rosaceo

Ventrem constipat, castigat caumata febris,
confortat pellitque sitim, fugat ariditatem

sirupi virtus rosa quam producit ad usum.

De sirupo violacio

Humectat febres siccas ventrisque reducit
officium, affectus sitis extinguit violacius. 2190

De sale sacerdotali

Sale sacerdotis capitis dolor et malus oris
cedit odor, caligo cadit tenebras oculorum
inducens, tusses fugiunt et anelitus altus. 2195

De tiriaca magna

Vis apoplexie, scotosis, cephalea, venenum,
humida raucedo, pressura pectoris arti,
asmatis insultus, peripleumonia, labores 2200
yliace, dolor artheticus, nephresis, lapis, algor
ydropicus, colice violencia, menstrua, fetus
mortuus, icterice labes, contagia lepre,
vomositas stomachi, yeranoxon, passio cordis,
defectus cerebri, vicium, compressio splenis, 2205
pena febris typice magne cedunt tiriace.
Hoc quod per tempus complet tria lustra potens est.

De tiriaca diatesseron

Algentem febrem, matricis frigiditatem,
latrantis morsum canis antracisque venenum, 2210
reptilium virus diatesseron fugat usus.

De trifera sarasenica

Icterice labes, epatis calor et cephalea
ex colera rubea dupplicans et simplicis ardor
si quemquam ledunt tibi, sarasenica, cedunt. 2215
Finit virtutem illius tercius annus.

De trifera magna

Trifera magna iuvat conceptum, menstrua promit,
matricem mundat, sonitum suggestibus affert,
corrigit cruorem stomachi, confert mulieri. 2220
Trifera magna duos postquam compleverit annos,
tunc restaurari desiderat et renovari.

De triasandali

Icterica, ptisim, stomachi capitisque dolorem
ex colera pellit cui nomen sandalus exit. 2225
Effectus plenos per menses hoc duodenos.

De theodoricon euperisticon

Menstrua, reuma, calor, asma, podagra, tumores,
fesse pena, scie, ptisis, litargicus error,
arthetice torpor, oculi, cerebri dolor, algor 2230
splenis, vertigo capitis, raucedo, nociva
frigiditas stomachi, periplemonia statusque
sanguinis ut cesset euperiston tibi donat.
Transit ab hoc virtus annorum sive duorum.

De theodoricon anacardino

Litargia stupens, vertigo, frigida matrix,
noxia, debilitas: hec si sint noxia cuius
ex anacardino procedit causa salutis. 2235
Integra per geminos annos sua iura tenebit.

De vomitu patriarche

Cum colera, flegma purgat vomitus patriarche. 2240
Per geminos annos nobis servatur in usu.

De unguento aureo

Gutta pedum, vis strangurie, defectio verbi,
calculus, ydropisis et frigida passio quevis 2245
cedunt unguento quod nomen sumpsit ab auro.
Militat immobilis et regnat quatuor annis.

De unguento marcieton

Thoracis, capitis, stomachi dolor, algor, acumen
yliace, dolor artheticus, scia, lesa podagra, 2250
splen durus, soli epatis, renum mala, nervus
deficiens: hec sunt que marcieton iuvat usus.
Se tribus hoc annis regit in bonitate vigoris.

De unguento arrogon

Tetraceum, tethanum, spasmus, arteticam, mala renum, 2255
yliacam, tormenta scie capitisque dolorem:
arregon ista fugat, loca frigida siquis inungat.
Bis dua degenerat cum primis preterit annus.

De unguento agrippa

Indignans nervus, quivis tumor et dolor omnis 2260
corporis absque mora tibi fervens cedit agrippa.

De unguento dialthea

Mollificat nervos, langores mitigat omnes
natos ex frigore cui tradidit altea nomen. 2265
Hec est post annum semper renovanda secundam.

De unguento citrino

Lentigo, lepre, labes, inculta cicatrix,
pustula, quam salsi deducit fleumatis ardor,
si cadit, unguenti dicit cognomine citri.

De unguento popilion

Popilion fugat ardores, sic lenit acutos, 2270
inducit sompnum, manibus, pede timpere tactis.
Huius preterit virtus, virtus cum preterit annus.

De unguento fusco

Fuscum dum mundat siccando vulnera sanat. 2275

De yeralogodon memphiti

Memphito cedunt que linguam noxia ledunt,
fleuma, melancolicus humor, yeranoxa, dolores
algentis stomachi, vertigo, dolor capitalis,
serpigo, scabies, ex salso fleumate labes. 2280
Virtus et illius finitur quatuor annis.

De yera ruffini

Lepri que nomen sibi sumpsit ab elephante,
morphee maculas faciemque, corpora sedant:
hec sunt, ruffine, quedam nocumenta ruine. 2285
Annis constanti manet in virtute duobus.

De yera pigra Constantini

Quam Constantinus promisit purgat yera visus.
Vix valet ista yera binos durare per annos.

De yera Galieni

Luminibus, capiti, matrici, renibus, auri,
vesico, spleni, yera vim prestat Galieni. 2290
Permanet *incolumis* annis hinc vita duobus.

De yera pigra abbatis de curia

Nomine noticiam tibi dat yera curia guttam, 2295
destruit algentem nervorum debilitatem,
diluit et coleram purgat cum fleumate nigram.

De zuccra violacia

Pectoris, auditus, ethice consumptio, ptisis
pleureticus, peripleumatici pressura, negatum
ventris opus zuccare violate cedit ad usus. 2300

De zinzibere condito		
Algoem stomachi, thoracis, renibus aufert, hiisdem conditum solacium zinziber affert. Exigit hec racio renovari quolibet anno.	2305	
De numero yerarum		
Yere sunt quinque quas versu possis habere; logodion rufus sic Constantinus et Abbas.		
De numero trocistorum		
Sunt diacoralli, trocisti, sunt tiriaci, sunt ydiocri, sunt diarodon suntque diam, squilletici, crocei pariter sunt hiique vocati.	2310	
De opiatís		
Dantur bis dene numeraliter hic opiate: aurea, karistum, tanasia sive dianum, sic adrianum, esdra, requies lapdanumque, micleta, metridatum, rubea tros, trifera, sic opopira, †panxiumque†: puta quibus assint hec duo musa; pocio paulina, diacastor iungito bina, quis tria narcotica fore debent associata et sunt iusquiamus, mandragora sive papaver.	2315 2320	
Explicit quarta pars huius operis.		
Incipit quinta de curis morborum et primo de vero medico		
Est medicus qui scit morbi cognoscere causam: quando, qualis erit nomen et omen habens.	2325	
De singulis egris non sanandis		
Non est in medico quisquis relevetur ut eger; non semper sanat medicus rhetorve perorat. Si medicus cunctos egros possit medicari, divinis maior deberet iure vocari.	2330	
De deliberacione medici		
Tu quoque cuncta vide nec profer verba repente; mortíferos tua preveniat sententia casus.		
De prudencia medici in sumendis pro labore		
Non didici gratis, nec sagax musa Ypocratis serviet in stratis egris absque datis. Sumpta solet care multum medicina iuvare sique datur gratis, hec nil habere utilitatis. Res dare pro rebus, pro verbis verba solemus.	2335	
De sex attendendis in curando		2340
Sunt medico plura super egro respicienda: in membro crasis atque status, plasmacio, virtus, morbi natura, patientis condiciones.		
De dieta in cronicis et acutis		2345
Debilitat tenuis virtutem, grossa minorat; grossa dieta chimos auget tenuisque minorat. Ego prolixis morbis volo grossa paretur, in peracutarum causis tenuis varietur.		
De dieta in propteracutis		2350
A primis detur tenuissima propteracutis. Uberius reliquis des primo postque minorat, tempore quo summa febris sentitur acuto, potus et esca simul tenuissima sit tibi data.		
Alii versus ad idem		2355
Acutis et peracutis far ordeí penideque, zuccraa, ordeí ius et semina frigida queque, lac, amigdalorum, furfúris eligma et anulum in pasta cocte cucurbite, liquor et aqua, scariola, portulaca spinachiaque, morsus galline, pruna damascena, citrulli, tener melo, palastinus cucumer, cucurbite asse et mariolina; acetosum, dulce granatum, mica panis, loti tibi sinthomataque remittunt.		2360
De dieta in cronicis egritudinibus		2365
Longitudine si morbi sunt moribus orbi, hanc addo metam: tenuem non esse dietam.		
De exhibicione tisane		2370
Tisana quando datur, sicut decet, alleviatur tunc dolor ac alia, procreat vel comoda multa. Tisana vitetur, si virtus debilitetur.		
De peiori egritudine prius iuvanda		
Ars prius insurget in causam que magis urget, dampnaque maiori relevet prius hincque minori.		
De modo curandi per contrarium		2375
Digere materiam crudamque repelle, nocivam, mollifica duram, compactam solve, fluentem et spissam liquefac, in membris aspera leni.		

De satisfaciendo appetitus egroti

Que petit egrotans, quamvis contraria, dentur,
tunc natura viget pocius, cum vota replentur. 2380

De tribus diebus evacuacionibus ineptis

Tres insunt istis: maius, september, aprilis,
et sunt lunares, sunt velut ydra, dies.
Prima dies primi postremaque posteriorum
nec sanguis minui, nec carnibus anceris uti, 2385
nec iter arripitur, nec medicina datur.

De etate evacuacioni apta

Post affrodisiam damus absque mora medicinarum.
Flebothomiam denus septennus vix petit annus.

De membris repletis evacuandis 2390

Pulmo, caput, stomachus, intestinum, quoque splen, fêl,
sic epar et matrix, lumbi vesicaque, renes:
hiis proprie membris regnare replecio fertur.

De attendendis ante flebothomiam

Quid debes facere quando vis flebothomare, 2395
vel quando minuis, fueris vel quando minutus:
unctio seu potus, lavacrum vel fascia, motus
debent non fragili tibi singula mente teneri.

De plaga larganda in flebothomia

Fac plagam mediocriter, ut cito fumus 2400
exeat uberius liberiorque cruor.

De plaga larga et non profunda in flebothomia

Ne nervum ledas non sit tibi plaga profunda.

De effectu flebothomie

Lumina clarificat, sincerat flebothomia 2405
mentes et cerebrum, calidas facit esse medullas.
Viscera purgantur, ventrem stomachumque cohercet;
puros dat sensus, dat sompnum, tedia tollit;
auditus aperit, vocem producit et auget.
Exhilerat tristem, iratos placat, amantes 2410
ne sint amentes flebothomia facit.

De temporibus flebothomie

Flebothomia quidem secum tria tempora servat,
sed farmacie metam lux septima firmat;
tercia lux cunctis framor solet esse minutis, 2415

hinc per flebothomum constringit flebothomiam,
sed dissinteria fieri solet ex medicina.
Etatis medie multum de sanguine tolle;
si puer atque senex, tolles utriusque parum.
Ver tollet duplum, reliquum tempus tibi simplum. 2420
In sene vel iuvene si vene sanguine plene,
omni mense bene confert incisio vene.

De temporibus anni flebothomie competentibus

Hii sunt tres menses: februus, september, aprilis, 2425
in quibus te minuas ut longo tempore vivas.
Estas, ver, dextras, autumpnus hiempsque sinistras
percuciant venas, sic vitant corpora penas.

De non flebothomandis

Frigida natura, frigens regio, dolor eius,
post lavacrum, coitum, minor etas atque senilis, 2430
morbus prolixus, replecio potus et esce.
Si fragilis vel subtilis sensus stomachi fit
et fatiditi, tibi non sunt flebothomandi.
Principio minuas in acutis propteracutis,
aufert in reliquis cum tempus postulat egrum. 2435

De partibus flebothomandis

Quatuor hec: epar, cephe, cor, pes sunt vacuanda;
frons, oculus, labia minuantur, timpora, lingua;
ver cor, epar estas, ordo sequens reliquas.

De venis flebothomandis 2440

In curvaturis brachiorum sunt loca quinque,
ast in utraque manupe salvatella vocatur;
in pede sit trina: policis scieque, sophena:
unius vene ramos hos dicimus esse. 2445
Lingua ramos, post aures sunt iuveniles;
istis inscisis, post hoc homo non generabit,
ast inter omnes securior esse sophena.

De commodis salvatelle minute

Dat salvatella tibi plurima dona minute: 2450
purgat epar, splenem, pectus, precordia, vocem,
innaturalem tollit de corde dolorem.

De luna in qua quis flebothomabitur

Luna vetus veteres, iuvenes nova luna requirit;
tercia findatur ne sanguis luna minuatur;
quinta nocet mira vacantibus omnibus ira; 2455

septima quando datur, tunc vena tua minuitur; ne careas vita, novam quasi toxica vita; qui querit venas, hiis dat lux decima penas; sub quintadena sanguis tenet loca prima; in luna plena non tangatur tua vena;	2460		
tela neci parta vibrat vicesima quarta; non linquit tutos vicesima prima minutos; ante diem quintum et post vicesima quinta vene parcatur quia sanguis debilitatur; ut fervens prima tibi sit tricesima luna.	2465		
De iudicio sanguinis flebothomati			
Postquam venarum numerus nomenque sciatur, si bonus aut malus est, inspectio sanguinis assit: in se cognosces odore, sapore, colore, prospicito cuncta, si sit fixura de spuma.	2470		
De modo recipiendi potum et cibum post flebothomiam et febriam			
Spiritus uberius exit per flebothomiam; humor habundanter purgatur per medicinam; spiritus ex vini potu mox multiplicatur humorumque cibo dampnum cito reparatur.	2475		
De dieta flebothomati			
Sit cibus in prima potu minor inque secunda maior et utrumque lux tertia ponderat eque. Prima die vene moderatio sit tibi, cene, immo secunda dies, tertia tota quies,	2480		
quarta datur nemori, si tu vis sanus haberi. Sanguine subtracto, sex horis est vigilandum ne sompni fumus sensibili ledat opus; sanguine purgato, protinus non capias escas omnia de lacte vitabis rite, minute;	2485		
frigida vitabis, que sunt inimica minutis; interdictus erit minutus nebulus aer. Spiritus exalat minutis nempe per aures. Est motus nocivus omnibus, apta quies.	2490		
Lote, cale, sta, pasthe vel i, frigesce minute. Balnea sudorem possunt frigescere minutis; post it dormitus, ludere, stare satur.			
De ventosis et siccis			
Restat ventosa completa flebothomia, cuius multociens comunis et utilis usus.	2495		
De caraxandis partibus			
Summa caraxamus, sed infima scarificamus.			
De ventosandis et scarifisandis			
Si virtus fortis sit et humor particularis extra corruptus, vires, apostasis intus,	2500		
casibus hiis merito, si sit bene, scarifisetur.			
De non ventosandis			
Si restringatur vel ad exteriora trahatur, aut estus nimius seu bruma sit immoderata, a quibus hec insunt, debent ventosa caveri.	2505		
De locis ventosandis			
Mentum cum spatula, lumbi, dorsum, nucha, pulpa, cruris cum coxa, sciatica loca querit et apta.			
De farmacia secessima et primo de eius causa			
Nunc tibi demonstro cur evacuacio fiet: est mala materia morbus, replecio, causa.	2510		
De requisitis ante farmaciam			
Ante datam debet medicina multa videri: corpus, materia, cibus et digestio, virtus, stomachus et venter, usus quoque vis medicine.	2515		
Attendat medicus morbum cum corpore, tempus; ut bene curentur egroti, quinque notentur: annus, materia, morbus, medicina diesque; prospice quid purgas, quem, quod, quando, quociens, quo, mos, membrum orbis, ars, vis, sinthomata, peroxis,	2520		
etas, forma, locus, sexus, complexio, vita; quantum, quale tibi certa racione notentur: si vis purgare, debes hec corde notare.			
De particularibus farmacandi notandis			
Pocio si danda, sunt hec bis quinque notanda: ars, etas, regio, virtus, complexio, forma, mos et sinthoma, replecio, tempus et aer; hec sunt pensanda medico curare volenti.	2525		
De signis farmacandi per secessum			
Scrophus, lumborum dolor et moles articularum et iecoris sypma iubent purgare per yma, non per latrinam vel gibbus, sed per urinam.	2530		

De emagogis

Pulmonaria, splendilion genesceque flores,
 malva *agrestis*, ardiffili ius, simbola, berberis, 2535
 manna, pruna, ceresa, cassifiss, inbube, thamarindi,
 sebesten, borax, borago Venerisque capilli,
 perepanus, ceterac, adiantos vermicularis,
 buglossa, politricum, epatica, sticados atque
 serum capri, ovis, viola et mirabolani, 2540
 fragraria, succus trassule, reuberberis, mercurialis,
 lactis, aqua rosarum, fructus semperque vina,
 scolopendria sunt emagoga metrificata.

De colagogis

Mirabolani, citrini, nux vomica, ius titimalli, 2545
 alooe cicotrinum, reubarbarum, tapsi, cathapucia, scamonia,
 cortex sambuci, ebulli, centaurea minor,
 elleborus albus, viride, es, semina iunci.

De magogis simul cum colagogis laxativis

Mirabolani triti, cassia fistula cum tamarindis, 2550
 reubarbarum cum manna, scamonia, mercurialis
 evacuant coleram et sordes sanguinis tollunt.

De fleumagogis laxativis

Polipodium, stafisagria, turbith, aristologia utraque,
 affodillus, mirabolanus, terre, serpentaria, iarus, 2555
 radices celticae, agaricus, lauriola, chimus,
 coconidium, brionia, esula, viticella, ciclamon,
 fimus pavonis, electerium, coliquintida, titimallus lupulique,
 aloes epaticum, cuscute cum mercuriali,
 hermodactilus, anacardi, sarcocolla, epithimus. 2560

De ydragogis laxativis

Ponifilingo, lepidos calcis, ferri baturtura,
 euforbium, sal ac ebulli, cucumeris succus,
 radicum celsi sambuci pocio facta,
 caro leporina, sal gemma, scordeon, galbanum, serapinum, 2565
 armonicum, oppoponac, asa fetida ydragoga.

De fleumagogis simul cum ydragogis

Elleborus leucos, hermodactulus, alooe cito trinum,
 turbith, lauriola, lacterides, esula, coconidium,
 agaricus, polopodium, calx, vina, tartarum, acorus, iris 2570
 euforbium, sambucus, ebullus, cucumer asininus,
 mirabolani kebuli, coloquintida, ius titimalli,
 elacterium, nux maior ydor cum fleumate purgant.

De melangogis laxativis

Ticini fructus, epithimum, centaurea maior, 2575
 camedrios, camepitheos et tenue, folliculosum
 squinantum, mirabolanus ebullus et ius turionum,
 lapides armenicus, lazuli, magnes quoque liucis,
 fu tibi condisum, niger elleborus malencoliam purgant.

Alii versus de melangogis

Elleborus niger, bellericus, emblicus, indus, 2580
 lapides armenicus, lazuli, senecium folliculosum
 malencoliam purgant cum felle perusto.

De signis sufficientis purgacionis

Est situs, est estus, stercus, ventositas ani. 2585

De signis bone farmacie

Si fuerit talis, debet purgacio qualis,
 non est lesiva conferre, sed est iuvativa.

De dieta tempore operis farmacie

Edere dum laxat, vitandum sompnus et absit, 2590
 aure temperies, motus, vomitus reprimatur.

De causis vomificantibus secessinam et egra

Laxativa vomit venter dum languet in ore.
 Stipticus oppositus usus, levitas medicine,
 oppositum caris vomitum laxare videbis. 2595

De sinthomatibus farmacie

Ista superveniunt: laxo cum sincope, casus,
 diarria, sitis vehemens et torcio, febris,
 dissinteria, singultus, vomitus spasmusque, tenasmon.

De nullo modo farmacandis

Iste res prohibent: regimen laudabile, sanguis 2600
 debilitasque, nova replecio, pars et inepta,
 corpus inanitum, nimis evacuacio, tempus.
 Si calor est nimis, ventus vehemensve pruina,
 nulla debent penitus purgando dari medicina. 2605

De non fortiter farmacandis

Incolumis noviterque repletus, sanguis habundans,
 exhaustus, facileque vomens, virtus gravidata,
 tempus, vis, sicca complexio, fluxibile rarum,
 etas et pinguis aer, interior dolor, astra: 2610
 omnibus hiis tradi fortis medicina timetur.

De morbis absque digestionē prima farmacandis			
Sinocha cum colica, frenesis, squinantia et antrax materiam crudam evacuaere iubet.			
De modis sumendi pillulas	2615		
Pulcibus cum melle, fructu, cera nebulaque nectare, sorbilibus ovis est pillula sumpta.			
De vomitibus et primo de debilibus simplicibus			
Naturam vomitus volo nunc brevitate docere: unda tepens, oleum ficus et commocio, girum, nasturcium et anetum, trifolia, quodlibet unctum.	2620		
Ad idem alii versus			
Acetum cum aqua, simul cum oleo mixta, ydrol cum salvia vel marina persicaria, vomita lenia sunt refecio pinguiibus salsis; acumina vino nunc calida nunc frigida mixto.	2625		
De vomitibus mediocribus simplicibus			
Est ebulus toto, sambucus, semina rape, attriplicis radix, sicama sicca, sinapis; ebuli, sambuci corticis, succus medianus, semen rape, radices attriplicis et fimuterre.	2630		
De vomitibus simplicibus fortibus			
Est raphanus, squilla, catapucia, tepcia, iarus, asa, nux vomica, crocus et cucumer asininus atque nigella, ficus, anabulla, centaurea maior et minor; elleborus albus iungatur eisdem.	2635		
Ad idem			
Raphanus, squilla, semen pentadactuli, tapsia maris, castaneola indica, azara, baccara, iarus, vomica nux, crocus ortolanus, centaurea minor et maior, viride eris, eleborus albus, lac anabulle, lac ficinim, ficuluee lac, cucumeris succus agrestis vomitus fortis.	2640		
De vomitis fornicecis	2645		
Pecudis, porcei fel, canis, tauri cum amurca, yera rufini, formice ius posita vomunt.			
De vomitis compositis			
Andree vomitus, Scarpelli, Bartholomei; debilis hic, fortis medius, mediocriter ymus.			
De effectū vomitus		2650	
Emollet stomachum vomitus: sit temporis usus.			
De comodo vomitus omni mensibus			
Quolibet in mense confert vomitus quia purgat humores vacuos stomachi, lavat os viciosum.			
De regimine vomentis		2655	
Stringe caput, claudas oculos, os mundificabis nec dulce, fluidum postea carpe cibum.			
De suppositoriis			
Suppositoria sunt satis utiliter retinenda. Forcia sunt quedam, nunc sunt mediocria quidam.		2660	
De debilibus suppositoriis			
Lardus cum malva, violaria, mercurialis additur et truncus, selidonia, sal simul in istis.			
De suppositoribus fortibus et mediis			
Forcia: sal gemma, nitrum cum scamonia; mediocre: fel cum centaurea, coloquintida sapoque, cicla.	2665		
De clistere et eius effectū			
Multociens prodest ponere clisteria, quare? Expedi in colica ventosa fecesque trahendo, epatis et cordis sedatur passio renum.		2670	
De quinque speciebus clisteris			
Effectus varios clistere probatur habere. Eius multociens communis et utilis usus: ventrem mundificat, mordicat, mollificat; astringit, solidat quandoque sit evacuandi.		2675	
De attendendis in clisterisando			
Quando tamen dabitur, patet hinc diversio morbi. Sic super attendat patientis condiciones; materie debent commocio primitus esse.			
De impedimentibus clistere		2680	
Quod cibus est crudus aut indigestio chimi, aut si apostema vel lapsus in inferiora parte, vel est tempus calidum, clistere retarda.			
De regimine clisterisati			
Post clistere datum paciens quiescere debet;		2685	

si nil inveniet, nescit vacuare remoto.

De materialibus clisteris

Causa mali, malva, violaria, mercurialis.
Insimul ista coque, ius extrahe, collige, serva,
furfuris adde parum, sal ac oleum violarum. 2690

De herbis provocantibus sudorem exterius

Altea cum malva, branca ursina volubilisque
radix, iris, lili, pepanus ungulaque caballi,
minute venti, minor peritoria cassique lago,
spergula, lactuca, violaria, papaver album, 2695
mandragora, spinachia, attriplex, portulaca, borago,
folia populi, ulni, pampini et coriandrum,
palea ordi, fenugreci, lini, yreos, camomilla,
bleta, cinoglossa, pepanus, fabaria, farrum
exterius cathaplasma vel fomentata per extra 2700
sudorem provocant, leniunt postque maturant
et soporifera sunt, repercutiunt mitigantque.

De unguentis provocantibus sudorem

Artaginis, butiri, silvestris anceris adeps,
galline, cati, piscis grandis, canicleque, 2705
lotricis aquatice testudinis, vulturis, corni,
milvi, bubonis, noctue, pice, leonis, ursi,
lupi, porci, vetus oleum nucum immaturarum,
hiis cutis inuncta sudorem illico prestat.

De aquis sudorem provocantibus 2710

Sic cerasi, flores violarum et cinoglosse,
amigdalarum volubilis atque branca ursina,
venti medie, minoris albeque rose,
papaveris, malve, flos lili, croci de orto,
altee, sic corulinpomi dulcis, fenugreci, 2715
ireos et spatule, ros marini flos, camomille,
de floribus quorum fit aqua in modo rosarum,
potata, coleram sudore tectis eduanit.

De iulep et vino et aliis herbis provocantibus sudorem

Nepita, pulegium, ros marini, sinapis, anetum, 2720
herba paralis, enula, satureia, golena,
arthemesia, celidonia, eupatorium, folia lauri,
alex citrangli sulphurata centerque galli
aut flores eorum sudorem husti reducunt,
cum vino cocta gravibus calida proptermata. 2725

De constringentibus sudorem et alios diversos fluxus

Rosa, rubi ac miconis flores, sorbomina vel turiones,
mespuli, mirte flores, piri, granati, camelionte
coctum, quercus flores castaneeque, rorastris, 2730
lambrusce, simphitum, athanasia, eufrasii pulvis,
corrigiola, sanguinaria, vervena, centrum
galli, plantago, viscago, sigillum Sancte Marie
et Salomonis: horum cathaplasma fieri potest,
fomentum, et aque stringunt, lavacio cutis
ventri, emoroidis, menstruis profluum negant, 2735
pilos condensant et eosdem cadere vetant.

De locis humorum et viis purgacionis eorum in capite

Dextra colera, sed leva melancolia, post fleuma; sonant
nares et fleuma, sed purgant nulla cruorem;
nigra subest oculis, sed colera vera per aures. 2740

De psilloto bono

Si cupis evelli natos in fronte capillos,
armoniacum, mastix, colaphonia tritaque tollunt.

De causis doloris capitis

Ventus, apostema, dolor et fames, ictus et estus, 2745
ac clamor: cause sunt quales quatuor iste.
Si dolor est capitis et potu, limpha bibatur:
ex potu nimio febres et acuta creantur.

De medicinis valentibus principalibus membris

Gaudet epar spodio, macis cor, cerebrum quoque musto, 2750
pulmo liquiricia, cappare splen, stomaco galanga.

Ad idem

Enula pulmonem curat, spodium iuvat epar,
castorium cerebrum sanat, scolopendria splenem,
membra quoque Veneris congaudent saturione. 2755

Contra emigraneam

Succus betonice Baptiste nocte legetur,
hunc bibe mane: emigranea sepe fugatur.

Contra estum capitis et fervorem

Si vertex capitis vel frons estu tribuletur, 2760
timpera fronsque simul moderate sepe fricentur,
morella cocta calida cephaque lavetur,
stiptica ne comedat donec natura iuветur.

Contra frenesim			
Si caput excruciat frenesis, mox rade novando, iure lava raphani, post cathaplastatisando. Hoc omitte die, sed noctibus hoc iteretur, donec proficiat, et aceto mane lavetur.	2765		
Contra epilenciam			
Iaspar fert mirram, thus Melcheor, Balthasar aurum: hec quicumque secum portat; tria nomina regum solvitur a morbo, Christo mediante, caduco; recede demon, quia effymoloyte precipiunt.	2770		
De causis reumatis			
Debile suscipiens, impellens forte, cadens vis retentiva simul fragilis, via larga pororum sunt cause quod ab hoc membro fluit humor[um] in illud.	2775		
De speciebus reumatis			
Si fluit ad pectus, dicitur <i>reuma</i> catarrus, ad fauces brancus, ad nares esto corisa.	2780		
De cura reumatis			
Si tibi sit reuma faciens in pectore fleuma, esuries, scicies, vigiles: sic reumata cures. Ieiuna, vigila, modicum bibe, sepe labora, inspira calidum, <i>calidum</i> bibe, comprime flatum: hoc tibi conserves, si vis ut reumata cures.	2785		
De cura paralisis et spasmi in causa replecionis			
Salvia, castorium, lavendula, primula veris, nastur, athanasia sanant paralítica membra.			
De speciebus spasmi	2790		
Est tetanus totum tenens, procostonem curvat epitostumque suppinat.			
De cura stuporis			
Si manus aut membrum sentitur habere stuporem, siccis ventosis studeas removeve cruorem.			
De morbis oculorum	2795		
Ungula cum tela, pannus, macule, catharacta, lippus et optalmus oculorum nomina morbi.			
De curis morborum oculorum			
Sanguine vel sanie si perfundantur ocelli,			
		cauterio colli poterit tibi noxa repelli.	2800
		Si sit pruritus, huic unda rosata medetur; in panno tenui, ciminum dente teratur, sic sputo tali lumen de mane iuatur. Si rubor, tumor est et maior noxa timetur, tunc solatri barba super albugo religetur:	2805
		sic tamen ut pannus oculus clausus videatur; sique fluent lacrimae fronti, restrictio detur, que de viscosis et trito thure paretur.	
		Contra obscuritatem oculorum	
		Feniculus, vervena, rosa, celidonia, ruta: ex istis sit aqua que lumina reddit acuta.	2810
		Camphora, sarcacolla, licium, celidonia, ruta, mel, aloe, maratrum, thuthia, mirra merumque, lac muliebre, liquor casei sanguisque columbe obscurus oculos clarificare solent.	2815
		Ad idem	
		Lac muliebre, liquor, caseus sanguisque columbe obscurus oculos extenebrare solent.	
		Contra lippitudinem oculorum	
		Vervene folia dolent lippas oculorum, enfrasia succus oculi lippam removet plus, et ros feniculi nec aliquid melius plus faciet per se, viridis succus agrimone in lippa veteri quam valeat alibi.	2820
		De rebus nocentibus oculis	2825
		Balnea, vina, Venus, ventus, piper, allia, fumus, porri cum cepis, flens, fletus, faba, sinapis, sol, coitus, ignis, labor, ictus, sol tenebreque: ista nocent oculis, sed vigilare magis.	
		Ad idem	2830
		Allia, vina, Venus, lumen, faba, fumus et ignis, sol, calor et sanguis, labor, improba risio, pulvis, caseus et fletus, piper, ictus, cepe, sinapis: ista nocent oculis sed vigilare magis.	
		De figura aurium	2835
		Tortilis est auris nequando frigidus aer ad cerebrum purgat liberiore via.	

De causantibus surditatem

Est mox post escam dormire nimisque moveri:
ista gravare solent auditus ebrietasque. 2840

De cura surditatis

Hoc medicamentum surdis est auribus aptum:
ex sempervive succo coeliaria bina,
tantundem sumas olei, quod prebet oliva,
hinc in ovi testa, porrorum collige succum, 2845
lactantis puerum tantundem sumito lactis,
hec tribus ad solem vitro suspende diebus,
noctibus et totidem sub aperto desine celo:
ex hiis auricula studeas infundere surde
et solis radios paciens assumat in aure. 2850

De causis tinnitus et sibuli aurium

Motus, longa fames, vomitus, percussio, casus,
ebrietas, frigus tinnitum causat in aure.

Contra casum uvule

Uvula si rubet et longa rubore videtur, 2855
diameroneve mora, piretrum quoque gargarizetur.

De causis tranliciei vel defectus loquendi

Impediunt linguam fructus brevis, humor ineptus,
victus, mens preceps, mens peregrina, timor;
balnea, sal, vomitus aufert, replecio, clamor. 2860

De regimine dencium

Sepe tuas gelida gingivas ablue limpha
et proprium valeas denti servare vigorem.

De cura doloris dencium

Sic dentes sana: porrorum collige grana, 2865
ne careas thure cum iusquiamo simul ure;
demum per embotum fumum cape dente remotum;
lenitam pastam sub mento nocte ligabis
pulvere cantaridis: tibi sic vesica creatur,
per quod desudat dolor, hinc tormenta fugabit. 2870

De sternutatoriis et caputpurgis

Zinziber et piretrum, condisi, ruta, sinapis,
castorium, pulvis aloes, aristologia,
sol, calor ac ignis, piper ac eleborus albus
sternutare facit pulvis de quolibet horum. 2875

Contra distencionem colli et eius torturam

Si rigor est colli vel distortum tribuletur,
assere percucias plantas, si nervi rarificantur,
ut descendentes in plantas corripiantur.

Contra squinanciam

Quando dolet guttur velut ulcera si paciatur,
protinus abstineas, minuas: sic alleviatur. 2880

De causis raucedinis

Nux, oleum, frigus capitis anguillaque potus
ac pomum crudum faciunt hominem fore raucum. 2885
Si vox sit rauca, potum bibe quem bibit auca.

Contra coagulacionem lactis in uberibus

Lac congelatum cum vino menta resolvit
atque superpositum lac impedit ut generetur.

Contra nimiam quantitatem uberium

Olibani pulvis aceto conficiatur,
intincto panno, tunc mamilla minoratur. 2890

Contra cardiacam passionem

De margaritis vel gemma, que reperitur
in cancro capite, que par virtute putatur; 2895
saphir sinaragdo, iacincto coralloque cervi
cardiacam tollent: medicina sit tibi prompta.

De quinque speciebus difficultatis anelitus

Disnia se celat, canit asma malumque revelat,
expirat lacte, trahit ad se cum gravitate 2900
omnis anelusus, econtra sansugiosus
orthomia quoque morbo collidit utroque.

De signis mortis in ptisico

In thisico fluxus ventris casusque capilli,
mala, fetor sputi sunt figura periculi. 2905

De tribus speciebus emoptoice

Diabrosis venas corrodit, rixis eadem
findit, anathemasis has aperire facit.

De signis pleuresis

Pleuresis est vera cum spirandi gravitate 2910
febrequae continua, tussi laterisque dolore.

De signis pronosticis in pleuresi

Cum pulmo pleura dolet si primitus assit,
sputum sanguineum saniesque soluta sequatur;
post septem noctes egro pronitte salutem. 2915

De cura pleuresis

Propter apostema sub costis mox minuatur;
strictius absteineat sibi, si punctura gravatur.

De singis excessus fleumatis in stomacho

Fleumatis in stomacho sunt hec certissima signa: 2920
nausea, fastidium, replecio nec sitis ulla.

De cura debilitatis stomachi

Mastici mentam coniungas cardamomum, galangam,
cassea cum costo; si iungantur cynamomo,
confortant stomachum, fluxum faciunt matricis. 2925
Non valet in iecore quicquid dulcescit in ore.

De tribus speciebus ictericie

Icteris est viridis, hanc agriacam vocitamus;
nigram melanchiron vocat; extremam croceamque.

De causis passionis epatis

Compatitur membrum membro quia continuatur 2930
aut quia vicina vel quia prebet iter
vel quia dux operis vel quia servit ei
aut quia diverse sunt ambo associata:
istis sex modis membra sibi compaciuntur. 2935

Contra immoderatum calorem epatis

Est epar incensum furfurque morella terantur,
hunc supponatur: tensum mox alleviatur.

De speciebus ydropisis

De fleuma fit leucofleumatia, de melancholia nascitur yposarca, 2940
aschites de sanguine generatur, tympana de colera.
Timpanitem noscas pre cunctis deteriore, ac tum evites hoc quod finitur in ites.

De causis ydropisis frigide

Frigiditasque mala, si sit per tempora longa. 2945
Nascitur in fine leucofleumaticus inde,
aut apoplexia vel thesis vel cathesia.

De cura ydropisis frigide

Asara baccara, cassia lignea spicaque nardi
ydropisim curant de causa frigidiori. 2950
Si friget ydropisis, ambrosia trita bibatur,
iungito mel, si mox sudoribus evacuetur.
Forcia vina bibet, nature frigida vitet.

De cura ydropisis calide

Si calet ydropisis, plantago mane bibatur 2955
binis ebdomadis et ter modice minuatur,
ac a lactucis salsata marina canebit.

De causis constipationis ventris

Impediunt ventrem via stricta, virencia membri,
ariditas, virtus victa cibique graves. 2960

De cura constipationis

Est venter durus, aqua pinguis cocta bibatur
carnis porcine, biduo post pulvere sene.
Si vis subsidium per fluxum ventris habere,
sume diagridium nec oportet plus adhibere. 2965

De tribus speciebus fluxus ventris

Cruda lienteria simplexque diarrea, cum sanguine dissinteria.

De cura fluxus ventris

Si defluat venter, ius ex plantagine stringit.

De tribus speciebus dissinterie

Sunt dissinterie sanguis, rasura caroque; 2970
est dissinteria mala, peior, pessima, triplex;
est huius species sanguis, rasura caroque.

De cura dissinterie

In dissinteria debet athanasia dari. 2975

De causis colice

Sunt coliceque calor, cibus cum fleumate, ventus,
ulcus, lumbricus, sensus defecicio cause.
Sunt colice cause sub bino carmine clause: 2980
fex ignita, cibus constipans, fleumata grossa,
ventus, apostema, vermes, destructio sensus.

De cura colice

Intestina dolens herbas super illa ligabis:
centauream, pullegium, origanum, sal et avenam;

in forti vino quoque rosas, iungito furfur, vel laterem calidum super illa teneto paratum.	2985		
De cura thenasmonis Marubium, tapsum, <i>tanacetum</i> , malva coquantur hincque supersedeat calidis et sic leviatur.			
De passionibus emoroidalibus Ragadias, sic attrices, ficus, condilomatha, bubo.	2990		
De cura emoroidarum Propter emorroidas super ignem cepa coquatur, huicque supersideat et mox dolor alleviatur.			
De causis lapidis Multa superfluitas, viscus, strictura viarum, debilis expellens virtus: lapidem faciunt hec.	2995		
De cura lapidis Hec lapidem frangunt: scolopendria, squilla, lupini, hircinus sanguis, saxifragia granaque solis, abrotanum, nitrum, sparagus pulvisque cicade, ius ciperi, ciperus et petrocillinus uterque.	3000		
De tribus speciebus male mincture Stranguria guttatim, suria nil dissuriaque per horas.			
Contra diriam Mingere non poteris, fiat tibi tale iuvamen: ex apii, maratri, levistici peritoque liquamen, hec super renes, pecten pone fitque iuvamen.	3005		
Contra satiriasim Lucens de nocte non comedatur a te; curat satiriasim vermis, tamen est sterilizans.	3010		
Ad provocandum menstrua Si mater herbarum, calamentum cum satuireia iungantur, provocant menstrua valde cito; amomac, galba, opoponiac, terabintina, cerapinum.	3015		
Ad idem Utraque spica, thimus, pionia, mirra, salvia, acorus, agaricus, calamus quoque, ruta, nigella, origanum, fu, marubium, centaurea, costus, castorium, daucus, squinantum menstrua ducunt.	3020		
		De provocantibus menstrua et emoroidas Menstrua sal nitrum provocant et rubia maior, calamus aromaticus, genciana githque, nigella, †spergul†, radix celsi, ysopus et folia capri, buglossa, ciperus, nullifolium, mercurialis, squilla, parietaria, os cepie atque salvia, persici, †fo†, piretrum, hispana menta, farina lupini, nasturcium, ruta, centauria, sichen, mala granata, petrolion, cortex celsi sic, armoniacum, sal, fraxinus, vitriolum, tucia, artemisia, antimonium, archangelica, cotula fetida, storax lapdanum, calamita, ambra, sic olibanum, persicaria, ameos et amonium utraque spica, ziloaloes et calamentum, <i>aristologia</i> rotunda, ciclamen et viticella, siler montanum, pionia, albuicum, iuniperus atque cepula, canina sicca, diptanus, camedrios atque camapitheos, organum, galbanum, opoponac, serapinum, asa fetida, radix ebuli, affodillus, prassium, fenugrecum, acorus et malva menstrua ducunt et intus et extra.	3025
		De constringentibus menstrua Thus, mastix, mirtus, athanasia, psidia, galla, sanguis draconis, ypoquistidos, acacia, gummi, simac, plantago, balaustia, mummia, bolus, castanee, glandes, corallus menstrua stringunt.	3040
		Contra suffocacionem matricis Ysopus, absinthium, filix levisticus: istis matrix deprimitur, si succis coxeris illa, et matrix per se deponitur silice.	3045
		Contra inmoderatam pinguedinem Si sandaraca cum lacte conficiatur, sic pinguem placa quod pinguedo maceratur.	3050
		Contra dolorem ancarum Ancarum medium si sentis eundo gravatum, panuum steposum mox interpone paratum: hicque modo numquam retro sed ante ligatur.	3055
		Contra spasnum tibiae Tibia si patitur spasnum, nervi retrahatur, tibia cum talo tendatur moxque iuvatur.	
		De speciebus gutte Gutta petens dextrum latus, hec faciet paraliticum.	3060

- Si petit ipsa pedes, generabitur inde podagram,
membra iunctura, arthetica nascitur inde;
si petit ipsa sciam, fit abinde sciatica pestis.
Tethanus expansum totum membrum retinebit.
- De signo pronostico gutte inveterate** 3065
Solvere nodosam nescit medicina podagram.
- Contra guttam**
Vinum, castorium, tapsus, camomilla coquatur,
per que si foveas arthetica membra iuvantur.
Balsamus addatur cunctisque preesse putatur. 3070
- De unguento anserino contra guttam**
Anser sumat veteranus qui videat,
mox deplumetur et visceribus vacuetur
et bene mundetur, tamen anser non comedetur;
intus ponantur que suberius nominatur: 3075
unctum porcinum, thus, cera sicca, sepum ovinum
cum pice laurinum vel gummi sume sapinum,
trita caro tota cati, mox pelle remota,
anceris hiis venter repletur covenienter.
Ancer ut assetur, rogos ille prostuetur; 3080
vas supponatur pinguamen ut accipiatur:
istud pinguamen dat gutte cuique levamen;
anceris unguentum valet hoc super omne talentum.
- Contra febres interpolatas** 3085
Morsus galline succus cum scenascionis
equali succo pellit de corpore febrem.
- Contra quartanam** 3090
Ante duas horas quartane quam tremor egrum
vexet, si succum biberit plantaginis huius,
sentiet eximiam facili medicamine curam.
- De quatuor speciebus lepre** 3095
Sub specie tetra deturpat corpora lepra:
tiria prima datur de fleumate que generatur;
turpe pilos pascens allopicia sanguine nascens,
fitque leonina corpore fervente ferina;
de me fit tristis elephancia tristior istis.
- De signis lepre et primo de signis allopicie**
Radit supercilium allopicia, lux ignea turget,
tuberibus succensa riget facies saniosis,
- grossa tumet naris, pravum respirat odorem, 3100
putrida sanguineum fundit gingiva cruorem.
- De signis tirie**
Glandescit cutis in tiria, mollescit et albat,
nec membris limphe perfusio facta coheret.
- De signis lepre leonine** 3105
Signa leonine: manuum fissura pedumque,
aspera, rupta cutis, macies, pruritus et ardor,
vox est rauca, color citrinus, mobile lumen,
fit gingivarum corrosio, naris acuta.
- De signis elephantice lepre** 3110
Contrahit et spasmat species elephantica nervos,
corrigit nares, oculos facit esse rotundos,
tubera dura riget, caro livida, squalidus urget.
- Contra fluxum sanguinis** 3115
Si bene perventa sit masticata cruorem,
stringit nec alia poterit conferre maiorem.
- Contra plagam potus vel pilla Antiochie** 3120
Hec: olus, urtica tribulusque, canabis, thamseia
et maior rubea, plage fient medicina.
Has herbas circa Baptiste collige festum,
dant folium quinque, radicem dat tibi sexta
per se quamque tere tritam, conniunge statere
pondus idem quinque, sed sexta fit omnibus eque;
hinc miscendo teras per se tritas prius herbas
facque pilas siccans sive vento, sole vel igne, 3125
sint tunc forme pile, cum trite sint simul herbe;
una cum potu sane bibe vespere, mane,
hiis quoque temporibus foliis oleris tege plagam
nil magis apponens habitis in corpore plagis.
- De cura apostematis et plage** 3130
Percute, matura, rumpas mundeateque, sana;
stringas in plaga, munda, sana, mala veta.
- De casibus vitandis in repercucione** 3135
Grossicies, frigus, congestio, copia, virtus
et sentina, senex, puer et prope nobile, dura,
nobilem, plectoricum, crisis est causa forensis
et furiosa virus si sit iuncturis in ano;
omne retropellens vitare iubemus in istis

nec antiquam tu purges nec postea, sed tu in cunctis aliis, purgato corpore, pelle.	3140	clareat ad plenum, Musarum turba iubente, nam sua secreti magestas vilet, in omni privatur splendore sui, si publica fiat,	3175
De nominibus apostematum per loca In facie noli, mediis in partibus herpes, inferius si sit, dicitur esse lupus.		nam res vulgate semper fastidia <i>gignunt</i> , ex re vulgata contemptus nausea surgit, nam magestatem minuit qui mistica vulgat nec secreta manent quorum fit conscia turba.	3180
Contra antracem Lens, amoglossa, caulis et panis opirus exsiccant prunas possuntque resolvere virus.	3145	Exul sit medicis phisis secreta revelans. Iam Deus omnipotens, medicus summus medicorum, digne felicitet opus istud semper in evum, ipsum confirmet quod nec Iovis ira nec ignis nec ferrum nec etas poterit abolere vetusta.	3185
Contra ulcera dura Est ulcus durum, rubeum, mox cepa coquatur, desuper extendas: mollescit et evacuetur.		Illud complementem benedic, Deus, et facientem, cui sit laus et honor, benedictio, gloria semper. Amen.	3185
Contra fistulam Auripigmento sulphur miscere memento; hiis decet apponi calcem, commisce saponi; quatuor hec misce, conniungas quatuor istis: fistula curatur, quater ex hiis si repleatur.	3150	Explicit florum versuum medicinalium ¹⁵ , scriptum christianissimo Karolo, francorum regi, a tota universitate doctorum medicinarum preclarissimi studii salernitani tempore quo idem rex sarasenos denitit in Runcivalle,	3190
Contra verucas Est canis urina verucarum medicina; verucis duris medemur sanguine muris.	3155	quod latuit usque tarde et, Deo volente, in Christo prodiit in lucem. Deo gracias.	
Modus conficiendi encaustum Vitrioli quarta mediata, sit uncia gummi, integra sit galle, superaddes octo phaleri: hiis bene contritis, bene mixtis omnibus istis, laus est scribentum, qui sic faciunt atramentum.	3160		
Epilogus precedentis libri Commoda dicendo, sed in hiis non metra tenendo versus per plures flores carpsi medicine, opitulante Deo, Musa cum ciruncula: Clio, quorum suffragiis opus istud cessit in esse. In quo queque bona teneas linquasque maligna, grates Deo peragens actum qui fuerat istum. Auctores cui sunt phisis Arthigenis almi: Maurus, Matheus, Salomon, Petrus Urso moderni sunt medici per quos regna medicina Salemi. Hoc tamen medicis veris alitisque sophie	3165 3170		

-

¹⁵ Aquí concluye el texto ofrecido por el manuscrito *L*.

APARATO CRÍTICO

2 *post* Apulia *add.* scriptura S ·10 scitur: dicitur L ·17 *cap.* Incipit – naturalibus *om.* L ·25 reliquisque: reliquis L // fit: est L ·27 effigiat: -eat L ·30 quadragena: quat- S ·32 impregnatas: -antes L ·42 videlicet – rore: ferore L ·49 complexionibus: -e L // humorum: -us L ·50 aeris: aie- S ·51 fleuma: fleg- L ·52 similata: simu- L ·59 coleramque: -aque L ·64 in – naturali: *om.* L ·72 Humorum: -is L ·79 Adhuc – idem: alii versus de eadem L ·89 rubeique: -iique L ·91 colerici: colo- L ·92 que: -i L ·94 Hii: -i L ·96 Hirsutus: hii siccus L ·103 sompnolentus: somn- L // sputamine: spectamine S // multus: vultus S ·105 malencolici: melen- L ·106 colere: celere L ·114 cartilago: cartill- S ·115 cartilagoque: cartill- S ·116 tibi: sibi L ·121 *post* sunt *add.* sunt L ·124 *post* dorsum – membra *add.* *vers.* Epar, cor, stomachus, caput et splen pesque manusque/ matrix, vesica sunt officialia membra S ·133 oculorum: -o L ·137 apparet: appertet L ·139 materia: *om.* L ·141 tegumine: tegumen L ·142 sclerotica: scliroth- L ·144 officis: -i L ·155 salernitanorum –um S ·156 *post* pars *add.* eorundem L ·167 Tellure: tollere L ·173 igni: -e S ·174 Ad – idem: *om.* S ·178 Capra: caper L ·182 Masculina: mascula L ·183 feminina: feminea L ·196 secunda: -am L ·205 Qui: -e L ·206 Epati: -e L ·210 colericus: colo- L // malencolicus: malingc- L ·213 Cosmicus: cosimicus L ·219 venus: venit L ·223 Cancro: cancer SL ·224 gaudet: -e L ·226 quatuor: *om.* L ·228 autumpnus: autumn- L ·228 *post* autumpnus – novembris *add.* *vers.* Clemens hibernat, petri cathedracon vernat/ estuat urbanus, autumpnat simpriorianus L ·229 ventis: ventris L ·234 bone: bene L ·257 *post* Ut – brevis *add.* *vers.* Potus tarde datus multos facit cruciatus S ·263 eas: des L ·268 certo: -e L ·270 illud: *om.* L ·271 ex – tempore: certis temporibus L ·276 electione: electio L ·280 sed: set L ·283 cibus: sibus S ·285 iura: iuvant S ·288 medulle: -a L ·297 ignitum: -us SL ·299 sana: -e L ·311 castanee: -ae L ·313 resumant: reformant S ·325 borago: vorago L // *post* bleta *add.* sic S ·331 oleo: -io S ·335 coherent: coartant L ·352 petrosillo: petroc- L ·358 anthos: antos S ·359 hiemalibus: ye- L ·370 carmibus: -is L ·394 Ilii: y- S ·395 desuta: desutt- S ·396 piscibus: piss- S ·397 pisses: pesces L // molles: *om.* L // sint: -unt L ·401 et – casio: *om.* L ·404 *vivas*: bibas SL ·423 sunt: -int S ·439 coquis: quo- L // sed: *om.* L // cruda: crura L ·446 Cerasa: -um L ·447 nucleus: -ius S ·450 Mora: -i L ·458 *post* confrica *add.* confrica L ·462 Psidia: psida L ·473 movet: removet L // sapidum: -a L ·479 casius: caseus L ·481 malencolica: melen- L ·490 rubii: -ei S ·494 dulcia: *om.* L ·497 sed: set L ·505 solvitque: solvit et L ·506 sed: set L ·512 servisia: servic- L ·517 ruta: ruth- L ·520 sint: -it S ·529 sed: set L ·531 sed: set L ·541 sit – sompnus: *om.* L ·550 De – retentum: de nocumento venti retenti S ·552 *post* Spasmus – ista *add.* *tit.* De urinandi et egrendi minis in die *vers.* In die minctura vicibus fit sex naturas/ tempore bis tali vel ter fit egestio pura S ·570 immoderate: -i S ·590 observando: servanda L ·593 cenato: -are S ·598 pars – videlicet: *om.* L // *post* naturam *add.* hominis L ·604 compleccio: complect- S ·605 caret: creat S ·607 De – morborum: De causis universalibus morborum L ·614 tercius: ternis L ·617 De – versus: Ad idem S ·626 sequens: frequens L ·628 cibus – quoque: cibusque L ·648 sed: set L ·655 sed: set L ·658 *post* tetrachea *arg.* *add.* vel tetracea S ·661 constrictio: constrict- S ·664 putrida: pute- L ·673 Parvus: post L // emitricuus: -ius L ·674 medius: -um L // convertitur: minuitur L ·675 pessimus: passimus L ·678 frigescent: fre- L ·682 sed: set L ·689 sed: set L ·690 sed: set L ·691 morbis: febris L ·700 et: est L ·707 peracute: acute L ·718 Tanquam: tan- L ·721 compleccio: complex- L ·725 vel: *om.* L // flegmon: flegmo- L ·727 colere: colo- L ·729 calensque: calens L ·744 *lacrimam*: lacimam SL ·752 sopitimus: -is L ·756 excubat: es- L ·759 melancolie: melencoliche L ·763 maciencia: maciolenca L ·775 Sinthesis: sinthenis L ·781 senicia: -am L ·784 decoccio: decoct- S ·790 decoccio: decoct- S ·816 contractio: contrax- L // ungue: unge L ·819 *post* crisi *add.* morborum L ·831 *cap.* Alii subduccio: ad idem *om.* L ·848 subduccionibus: subduct- S ·851 subduccione: subduct- S ·853 subduccione: subduct- S ·855 subduccione: subduct- S ·857 subduccione: subduct- S ·859 seu – subduccione: *om.* L ·862 subduccione: subduct- S ·868 viridis: ve- L // simila: ci- S ·869 modis: -o S ·905 ypostasis: yposte- S ·906 eciam: et S ·907 coccio: coct- S ·914 trino: tercio L ·929 seri: *om.* L ·930 similis: simul L ·932 est – et: hoc est S ·935 velud: velut S ·936 velud: velut S ·940 sed: set L ·945 mincturam: mict- S ·946 mincturam: mict- S ·948 melancolia: melen- L ·949 ceruleam: crudam *sup. l. corr.* ceruleam S ·952 sed: set L ·963 signis: -e S ·964 *subrubicundus*: subicundus SL ·973 innopos: inops L ·973 kyanos: kyam- L // urina: uri L ·995 significacione: significacc- S ·1004 *post* fusus *sup. l. add.* quasi oleum S ·999 ethice: ethece L ·1006 Sed: set L ·1009 regione: regine L ·1023 sed: set L ·1028 atque: ac S ·1043 *diureticum*: diuretum SL ·1045 decoccio: decoct- S ·1048 superunccio: superunct- S ·1052 sed: set L // et – herbas: herbam S ·1053 sacellacio – herbas: *om.* L ·1054 confectio: confect- S ·1055 materia: *om.* L ·1057 *encathisma*: enthacisma SL ·1064 unccio: unct- S ·1066 Adhuc – materia: de eadem materia L ·1067 decoccio: decoct- S ·1069 Scarpellus: scapp- L ·1071 licineum:lec- L ·1073 stermit: stremit L ·1076 supposito: supposit- S // *algaria*: argalia SL ·1081 sed: set L // convenit: commovit L ·1086 De – plantarum: *om.* L ·1089 De – medicinarum: de tempore colleccionis plantarum L ·1096 inmania: innancia L ·1101 proice: proiece L ·1107 recte: reor S ·1121 coclear: -iar L ·1124 *post* medicine *add.* inscripta L ·1127 coccio: coct- S ·1132 teri: rei L ·1138 stiptica: sciptica L ·1145 corrugat: coru- L ·1146 sed: set L // *non*que: noque SL ·1148 lenit: levat L ·1152 ventum: ventrum L ·1153 rubricat: lubricific- S ·1154 cauterizat: cauteris- S ·1164 per – experimentum: per viam experimenti L ·1166 sintque: -int L ·1171 sisileosque: sisill- L ·1173 Alii – eisdem: de diureticis calidis ad huc alii versus L ·1178 lacce: lact- S ·1185 squinantum: squinanci- L ·1192 ceterac:

ceteris S ·1199 cinoglossa: si- L ·1200 extant: existant L ·1209 piretrum: pe- L ·1213 athanasia: anatha- L ·1214 viscago: vist- S ·1216 ruta: ruth- L ·1221 policaria: poll- S ·1223 *lentiscus*: lentiscus SL ·1233 sumac: sumas L // bedegar: beda- L // barbarisque: berbe- S ·1240 *tamaristi*: th- L ·1242 *asininus*: az- L ·1243 *cornu*: -i S ·1245 *diptannum*: tannum SL ·1248 *antofoli*: *antifoli* L ·1249 *gariofoli*: *gariofoli* L // xilaloos: xilo aloes L ·1252 Bisancia: bli- L ·1258 betonica: bect- L ·1261 nenufar: neniphar L // margarite: -i L ·1267 iusquamus: iusqua- L ·1268 barba: berba L // solatrum: sa- L ·1280 piretrum: peritrum L ·1284 *post Hic add. deciatu*r L ·1290 Hoc: nec L ·1294 ameosve: -que L ·1300 tenasmon: the- L ·1325 antea: ante S ·1358 aloe: aleo L ·1360 prepuccii: prepcii L ·1368 frangens: om. L // subamarum: amarum L ·1372 alumine: alilumine L ·1374 partes: -is S ·1377 vel: om. S ·1378 amidi: amili L ·1379 virus: virtus L ·1382 stanni: standi L ·1396 *cap. Acetum om. L ·1404 Vim: sum* L ·1411 blito: blith- L ·1419 vel: per S ·1419 armenico: armoniaco L ·1424 *post neque sup. l. add. dente* S ·1435 suprema: supp- S ·1442 caligine: calg- S ·1453 *sedare*: cedare L ·1461 fluxus: luxus S ·1468 Ciperus: si- L ·1469 amictus: amicus S ·1471 citrini: carvi L // forma: plena L ·1483 colericis: coloricis L ·1484 multum: -is L ·1485 presertim: presartim L ·1488 lignea: lingnea L ·1497 *cap. De cacabre om. L ·1501 emula: enula* S ·1516 venum detur: venudetur L ·1520 cardamomi: cardo- L ·1527 cinamomo: cy- S ·1528 cinamomum: cy- S ·1529 scito: cito L ·1540 sic: si L ·1546 *secundas*: secundans SL ·1549 diagridio: diagre- L ·1552 De dragaganto: om. L ·1554 obstrum: obstrux L ·1555 coloris: caloris L ·1156 *post dragaganto add. et vitriola* S ·1557 dragantum: dragagan- S ·1560 elleboro: ellibe- L ·1562 podagram: pot- S ·1571 irundo: yrudo S ·1574 simila: simula S ·1578 fenugrecum: -us L ·1582 febres: -et L ·1594 gariofilis: gariofo- L ·1600 cistit: astit L // et – ani: inani L ·1606 *post Hec – pura add. tit. de genciana tit. de galbano vers. et tua* sit cura que candent galbana dura S ·1607 hermodactilis: hermodactu- L ·1608 hermodactile: hermodactu- L ·1612 semine: semen L ·1614 apozimate: aposamate L ·1615 coccio: coct- S ·1619 torcio: terciã L ·1634 pulverisati: puveriz- L ·1643 rasem: -im L ·1647 coleram: colo- L // citat: citrat L ·1652 caputque: -itque L ·1653 scotosis: scota- L ·1657 manna: om. L ·1664 mereri: merereri L ·1670 emblicus: empl- L ·1679 raphano: rapho- L ·1680 compescit: tempescit L ·1672 pulverisata: pulveri lenta L // pungens: pingues L ·1690 vinalis: venalis L ·1692 opoponax: -as L ·1696 dicit: duc- L ·1697 *cap. De – tamarindis om. L ·1699 cap. De – thure: om. L ·1705 podagram: pot- L ·1710 nigra: nira* L ·1723 coerciet: coer- L ·1725 varios: -as L ·1726 secundinas: *secundas sup. l. corr. secundinas* LS ·1732 gargarizetur: gargaris- S ·1745 *approximeron*: appropimeron SL // pinea: penea L ·1754 ruta: ruth- L ·1762 renberberis: ruberbera L ·1765 renberbera: ruberbera L ·1768 egra: erga L ·1782 sed: set L // abhorret: abo- S ·1788 *salvia*: salgia SL // *post salvia add. vel salvia* L ·1786 *verrucas*: verucas SL ·1789 Cur: cum L // *salvia*: salgia SL ·1791 *salvia*: salgia SL ·1798 mihi: mich- L ·1799 *post montano add. vel siseleos* S ·1802 sparago: sperago S ·1807 *ardorem*: ardo SL ·1808 reperta: repar- L ·1821 sarcacalla: sacacolla S ·1829 serapino: sarapino L ·1849 ysopus: i- L ·1852 yris: i- L ·1855 tollet: -it L ·1859 zinziber: zinze- L // affert: aufert S ·1866 fixio: fixo L ·1874 *post alexandrina add. primo* L ·1875 caput: -it L ·1876 vis: vix L // dissuria: -ea L // thetracaeque: thetracae- L ·1881 vicium: vit- S // ieranoxa: ye- L ·1883 strangurie: -ee L ·1884 hoc: om. L ·1885 integra: intera L ·1887 catarrus: cath- L ·1889 involatum: inmolatum L ·1893 athanasia: ata- S ·1894 annus: -is L ·1920 *incolumis*: incolimis SL ·1930 De – diantos: diathos L ·1932 diantos: duatos L ·1933 Est: et L // diantos: -es L ·1938 diameron: diama- L ·1939 unas: -us L ·1941 diapenideon: diapene- L ·1943 diapenideon: -ion L ·1953 diadraganto: diadragaganto L ·1954 tussis: -es L ·1955 dragantum: dragagantum S ·1957 diacimino: diacy- S ·1958 ptisim: ti- S ·1960 ciminum: cy- S ·1961 virtus: virens L ·1962 diacastorio: diacoste- L ·1965 litargicus: liter- L ·1968 diasene: diac- L ·1970 diasene: diacone L ·1971 diasene: diac- L ·1973 diayri: -e L ·1974 diayrim: diai- S ·1975 obcedit: obsc- S ·1976 tibi: cui L ·1977 diacalamento: dia calamento S ·1978 senili: selini L ·1984 diacitonon: dia citonon S ·1994 terminat¹: -um L // terminat²: -um L ·1995 diaolibano: dia olibano S ·1996 diaolibanum: dia olibanum S ·2000 diasaturion: dia saturion S ·2001 saturiorum: sati- L ·2005 urinam: unam SL ·2006 artheticum: arte- L ·2022 ferventis: fruentis L ·2023 arthetice: arte- L ·2043 ceroneo: se- S ·2044 *spathulas*: stapulas SL ·2047 ceroneo: -io L ·2050 Oxirocroeci: oxirocro- L ·2051 humore: -es SL // fluente: fleumate L ·2053 filantropos: philanthroph- L ·2054 nefresim: neph- L ·2055 occat: oppat L ·2058 nefresis: neph- L ·2065 ventris: veneris SL ·2066 ygea: i- L ·2067 gingive: ningive L ·2070 corumpat: corum- L ·2074 ydrocopion: ydrocopy- L ·2077 kattarico: caterico L ·2084 *post yliace – medicinam add. tit. De leticia Galieni (Gilieni) LS ·2087 videtur: medetur* S ·2088 melancolicis: malen- L ·2089 vellit: -et L ·2095 reddit: red- S ·2107 oleis: -iis S ·2109 oleum: -ium L ·2112 opopira: opp- L ·2113 oris: ho- L ·2114 fugat: fing- L // tremulosis: trimulosus L ·2116 simplici: -e L ·2117 mitigat: -a S ·2118 discrimina: diseriam S ·2121 podagris: podra- L ·2122 macilentat: macell- L ·2130 frigora: -e L ·2133 pocione: pot- L ·2134 Pocio: pot- L // debilitata: debilita L ·2136 yerapigra: yera pigra L ·2137 nausea: nausa L ·2140 pillulis: pileis L ·2141 Emundant: mundant L ·2147 diacastoreis: diacosteriis L ·2151 diacastoreis: diacostoriis L ·2152 vis: hiis L ·2153 novella: nove L ·2154 extinguit: -unt L ·2156 suus: cu- L ·2162 quartanis: -us L ·2167 zuccare: zuc- L ·2168 Incoat: inch- L ·2174 passio: -eo L ·2175 peripleumonia: peripleumona L // frenesis: freni- L ·2176 scie: scis L ·2179 *ictericorum*: interiorum SL ·2186 sirupp: sirupp- L ·2190 violacio: -eo L ·2192 violacio: -eus L ·2198 cephalus: -ia S ·2200 asmatis: -us L ·2201 artheticus: arte- S ·2205 splenis: plenis S ·2209 frigiditatem: frigidatem L ·2211

diatesseron: dea- L ·2214 duplicans: dupplans L ·2215 sarasenica: sacrace- L ·2216 annus: -i S ·2219 affert: aufert L ·2224 ptisim: thi- S ·2225 sandalus: -ium L ·2228 podagra: pot- S ·2229 ptisis: thi- S ·2230 arthetice: -us L ·2238 salutis: salicis L ·2248 marcieton: marciortho- L ·2252 marcieton: marciat- L ·2257 siquis: om. L ·2275 sanat: om. L ·2277 Memphito: -eto L ·2278 fleuma: flegm- S // melancolicus: melencolicus L ·2280 serpigo: serpido L ·2283 elephante: ela- L ·2285 ruffine: ruf- L ·2286 duobus: diebus L ·2293 *incolumis*: incolimis SL ·2298 violacia: -ea S ·2299 ptisis: thi- S ·2300 pleripleumatici: periplomonici S ·2304 hiisdem: his- S ·2318 panxium: panxipsum L ·2323 et – medico: om. S ·2324 *ante Est* – causam *add. tit.* de vero medico S ·2326 sanandis: curandis L ·2328 rhetorve: rethor- S ·2334 in: om. S ·2340 attendendis: -andis L ·2342 scitus: citus L ·2344 dieta: -is L // cronicis: conicis L ·2354 versus: om. S ·2355 ordei: -ii S ·2359 spinachiaque: spinarch- L ·2364 egritudinibus: egre- L ·2367 exhibicione: exhibit- L ·2368 alleviator: ale- L ·2371 peiori: priori L // egritudine: egritudine L // iuvanda: curanda L ·2374 *cap.* De – contrarium: om. L ·2378 *cap.* De – egroti: om. L ·2381 *cap.* De – ineptis: om. L ·2387 *cap.* De – apta: om. L ·2389 Flebothomiam: flebothomia S flebotomia L ·2390 *cap.* De – evacuandis: om. L ·2394 *cap.* De – flebothomiam: om. L ·2399 flebothomia: fleoboto- S ·2402 larga – et: om. S // profunda: profundanda S // flebothomia: fleoboto- S ·2404 flebothomie: fleobo- S ·2412 De – flebothomie: de duracione effectus flebothomie S ·2414 sed: set L ·2417 sed: set L ·2418 multum: -e L ·2420 reliquum: relicum L // tibi: om. L ·2428 flebothomandis: fleobo- S ·2429 regio: rigio L ·2430 atque: om. L ·2436 flebothomandis: fleobo- S ·2440 flebothomandis: fleobo- S ·2444 hos – esse: post aures sunt iuveniles L ·2445 Lingua – iuveniles: om. L ·2446 hoc: om. L // non: om. L ·2451 *post. cap.* De commodis salvatelle minute *add. cap.* De modo curandi per contrarium [cf. ll. 2374-77] De satisfaciendo appetitus egroti [cf. ll. 2378-80] De tribus diebus evacuacionibus ineptis [cf. ll. 2381-86] De etate evacuacionis apta [cf. ll. 2387-89] De membris repletis evacuandis [cf. ll. 2390-93] De attendendis ante flebothomiam [cf. ll. 2394-98] L ·2452 flebothomabitur: fleobo- S ·2454 findatur: fun- L // minuatur: mina- S ·2466 flebothomati: fleobo- S ·2471 De – febriam: De flebothomato potando et farmacato cibando S ·2476 flebothomati: flevo- S ·2479 tibi: tibe L // cene: sene S ·2481 memori: memori L ·2489 Est: et L ·2496 *cap.* De – partibus: om. L ·2498 scarifisandis: scarifiz- L ·2501 scarifisetur: sacrific- L ·2509 farmacia: farmas- L ·2511 replecio: repli- L ·2514 digestio: de- L ·2521 complexio: complex- S ·2525 notanda: tenenda S ·2527 mos: mors L // aer: aier S ·2531 syma: si- L ·2535 *agrestis*: grestis SL // sinbola: simbl- L ·2536 inbube: om. L ·2540 mirabolani: miperabolani L ·2541 reuberberis: ru- L // mercurialis: mar- L ·2544 colagogis: cale- L ·2546 reubarbarum: ru- L ·2547 centaurea: -ia S ·2548 es: est L // semina: -e L ·2549 colagogis: colo- L ·2550 tamarindis: tamaran- L ·2551 manna: -ia L // mercurialis: mar- L ·2560 hermodactilus: hermodactu- L ·2565 serapinum: ce- S ·2568 hermodactilus: hermodactu- L ·2568 hermodactulus: hermi- S ·2569 lauriola: laure- S ·2576 camedrios: cama- L ·2578 armenicus: armoniacus L // liucis: liut- L ·2581 emblicus: embucus L ·2582 armenicus: armenioc- L ·2582 senecium: ce- L ·2583 melancoliam: malen- L ·2588 sed: set L // iuvativa: *medicina sup. l. corr.* iuvativa S ·2592 egra: aqua L ·2594 oppositus: ap- L ·2599 spasmusque: spasmus et L ·2607 *Incolumis*: incolimis SL ·2610 aer: aier S ·2613 frenesis: freni- L // squinater: -antur L ·2615 modis: -o L ·2618 vomitibus: -is S // debilibus: -is L ·2621 nasturcium: nat- L ·2622 Ad – versus: alii versus de eisdem L ·2625 salsis: salc- L ·2626 mixto: -a L ·2627 vomitibus: -is S ·2629 atriplicis: atri- S ·2633 tepcia: top- S ·2636 elleborus: eli- L ·2637 Ad – idem: om. L ·2644 fornicicis: fornice- L ·2653 Quolibet: -odlibet L ·2662 mercurialis: mar- L ·2676 attendendis: -andis L // clisterisando: clisteriz- L ·2680 impedimentibus: impediment- L ·2684 clisterisati: clisteriz- L ·2688 violaria: viole- L ·2689 serva: sena L ·2692 volubilisque: volubiturque L ·2698 camomilla: co- S ·2707 milvi: mul- S ·2708 oleum: -ium S ·2712 ursina: ureyn S ·2716 ireos: -ios S ·2717 modo: -um L ·2718 potata: pe- L ·2729 rorastri: rorasti L ·2730 lambrusce: lambrusch- S // simphitum: sinph- L ·2731 vervena: verneaque L ·2733 Salomonis: sala- L ·2736 condensant: concedant L ·2738 colera: colo- L // sed: set L ·2739 sed: set L ·2740 sed: set L // vera: vela L ·2757 betonice: beta- L ·2760 tribuletur: trubil- L ·2763 stiptica: spict- L // comedat: comm- S ·2766 cathaplasmasando: cathaplamatiz- L ·2767 sed: set L ·2769 Contra: om. L ·2770 Melcheor: melchizer L // Balthasar: balthazer L ·2774 reumatis: reupm- S ·2776 pororum: porr- L ·2777 hoc: om. L ·2778 reumatis: reupm- S ·2779 *reuma*: fleuma SL // catarrus: cath- S ·2780 brancus: blan- L ·2782 reuma: reupm- S ·2783 reumata: reupm- S ·2784 vigilia L ·2785 *calidum*: vac. SL ·2786 reumata: reupm- S ·2799 perfundantur: -entur L ·2800 cauterio: cauc- L ·2803 sic: fit S ·2812 Camphora: camf- S // sarcacolla: sarcacol- L ·2814 casei: -ii L ·2817 caseus: roseus S ·2820 oculorum: -arum L ·2821 enfrasie: -ii L ·2826 ventus: om. L ·2829 sed: set L ·2833 caseus: -ius S ·2836 aer: aier S ·2839 moveri: -e L ·2842 est: et L ·2851 sibili: sibi- L ·2852 Motus: metus L ·2856 gargarizetur: gargaris- S ·2859 peregrina: peri- L ·2874 eleborus: olibe- L ·2876 Contra: om. L // distencionem: -e L ·2890 uberium: -is S ·2896 cervi: *add. gloss.* osse cordis S ·2897 prompta: promt- L ·2901 orthomia: orthe- L ·2904 thisico: phesice L ·2912 pleuresi: pleuri- L ·2924 cynamomo: si- L ·2925 stomachum: stomac- L ·2926 dulcescit: dulcis fit L ·2928 viridis: ve- L // agriacam: agrea- L ·2932 aut quia: autque L ·2935 sex: six L ·2937 epar: eper L ·2938 hunc: -inc L ·2939 *Post De add.* quatuor L ·2940 fleuma: splen L ·2941 aschites: ach- L // colera: quo- L ·2942 Timpanitem: tym- L ·2943 ites: y- S ·2948 ydropisis: ydroph- L ·2949 Asara: ass- S // baccara: bac- S ·2950 ydropisim: ydrope- L // frigidiori: -e L ·2951 ydropisis: ydrope- L ·2954 cura: -is

S // calide: -is *S* ·2955 ydropisis: ydrope- *L* ·2963 sene: ce- *S* ·2965 diagrídium: diagre- *L* ·2978 defeccio: defect- *S* ·2981 defeccio: defect- *S* ·2988 *tanacetum*: thenasmon *SL* ·2993 emorroidas: emoraydas *L* // cepa: -e *L* ·2994 supersedeat: supersi- *L* ·2999 scolopendria: scola- *L* ·3003 De – mincture: *om. L* ·3009 satiriasim: sariasim *L* ·3011 stírilizans: stírilis- *S* ·3013 satureia: saturey- *L* ·3015 amomac: armomas *L* // opoponiac: apoponas *L* ·3018 acorus: acaris *L* ·3025 mercurialis: marc- *L* ·3027-3028 persici, FO, piretrum, hispana menta, farina lupini./ nasturcium, ruta, centauria, sichen, mala granata: persici, ruta, centauria, sichen, mala granata *L* ·3029 petrolion: -eon *S* ·3034 *aristologia*: astrologia *SL* // viticella: vicec- *L* ·3038 asa: aza *S* // fenugrecum: fumi- *L* ·3045 Contra: construa *L* ·3052 ancaram: hanc- *S* ·3055 sed: set *L* ·3062 iunctura: iunt- *S* ·3063 petit: -at *S* ·3064 Tethanus: ti- *L* ·3065 inveterate: inveterane *L* ·3066 nodosam: -um *L* ·3068 tapsus: -is *L* // camomilla: cama- *L* ·3069 arthetica: arte- *L* ·3071 anserino: ance- *L* ·3072 Anser: ancer *L* ·3074 anser: ancer *L* ·3076 cera: se- *S* // sepum: ce- *L* ·3079 venter: ventrer *L* ·3085 scenascionis: scenass- *L* ·3091 speciebus: -ibus *L* ·3094 pilos: -es *L* // nascens: nesc- *L* ·3097 allopicie: alo- *L* ·3103 tiria: ty- *S* ·3104 coheret: coherc- *S* ·3106 signa: ignea *L* ·3117 pilla: pillulo *L* // Antiochie: anth- *L* ·3119 plage: plac- *L* ·3120 Baptiste: bapis- *L* ·3123 sed: set *L* ·3130 apostematis: ep- *L* ·3131 rumpas: -ans *L* ·3133 vitandis: -antibus *S* // in: *om. S* ·3135 et: est *L* ·3139 sed: set *L* ·3142 herpes: herpers *L* ·3145 arnoglossa: arm- *L* ·3145 panis: pann- *L* ·3149 mollescit: moles- *L* ·3152 saponi: sapa- *L* ·3158 Modus – encaustum: ad faciendum encaustum *L* ·3159 mediata: media *L* // uncia: -o *L* // *post* Vitrioli – gummi *marg. add. Recipe gallis III et gummi arabice III, sed vitriolis III et falemi III vini; conterintur et fiat encaustum S ·3162 post laus – attramentum add. vers. Recipe gallis III et gummi arabice III, sed vitriolis III et aque/ vel vini III; vini conterantur et continuat et fiat encaustum L ·3164 Commoda: como- L // sed: set L ·3166 Musa – cum: om. L // ciruncula: cy- L ·3168 linquasque: -eque L ·3171 Maurus: Marus L ·3177 *gigunt*: gingunt *SL* ·3181 sit: sic *L* ·3187 benediccio: benedict- *S* // Amen: *om. L*.*

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- BELLONI, L. (1958), “La medicina a Milano fino al Seicento”, *Storia di Milano della Fondazione Treccani degli Alfieri* 11, 601-604.
- BLANCARDUS, ST. (1683), *Lexicon Medicum*, Jena, Georg Olms Verlag (reimpr. Hildesheim 1973).
- FRUTOS GONZÁLEZ, V. DE (2010), *Flos medicine (Regimen sanitatis salernitanum)*. Estudio, edición crítica y traducción. Valladolid, Universidad de Valladolid.
- GARCÍA GONZÁLEZ, A. (2007), *Alphita*. Edición crítica y comentario. Firenze, Sismel-Edizioni del Galluzzo [Edizione Nazionale «La Scuola Medica Salernitana», 2].
- GIL SOTRES, P. (1996), “Introducción”, en GARCÍA-BALLESTER, L.-MCVAUGH, M. R. (edd.), *Arnaldi de Villanova opera medica omnia X. 1. Regimen sanitatis ad regem aragonum*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 473-885.
- MALATO, M. T.-ANGRISANI, V. (1968), “Su un *Regimen Salernitanum* poco noto”, *Salerno. Hippocratica civitas* 3-4, 18-23.
- MUSITELLI, S. (1967), “To the origin of *Regimen Sanitatis*. Part I - till Alfano”, *Salerno. Hippocratica civitas* 3, 24-59.
- NICOUD, M. (2007), “Il *Regimen Sanitatis Salernitanum*. Premessa ad un’edizione critica”, *La Scuola Medica Salernitana. Gli autori e i testi*. Firenze, SISMEL, 365-384.
- PAZZINI, A. (1967), “La letteratura medica salernitana e la storia della scuola di Salerno”, *Salerno. Civitas Hippocratica* 1-2, 5-19.
- RENZI, S. DE (1852-1859), *Collectio Salernitana*, vols. I-V. Napoli, Forni editore Bologna, vol. IV.
- THORNDIKE, L.-KIBRE, P. (1963), *A Catalogue of Incipits of Mediaeval Scientific Writings in Latin*, Cambridge, Massachusetts, The Mediaeval Academy of America.
- VISCO, S. (1967), “Il *Regimen sanitatis salernitanum* e l’importanza della scuola di Salerno nella storia della medicina”, *Salerno. Civitas Hippocratica* 1-2, 27-30.